

ГО Фонд «Європа XXI» Нове покоління влади в Україні: перспектива молоді. Дослідження, позиції, коментарі / заг ред – К.: Галина Усатенко, 2011. – 83 с.

У цьому посібнику подано матеріали досліджень у рамках проекту «Нове покоління влади в Україні: перспектива молоді». Висвітлено питання громадської активності молоді України на прикладі Донецького, Закарпатського, Тернопільського, Чернігівського регіонів, Києва та АР Крим. Зосереджено увагу на проблемі зміни поколінь та вказано динаміку активності молоді від районного до загальнонаціонального рівня.

Для організаторів кампаній громадського лобювання, представників НДО, лідерів громад та просто суспільно активних громадян, які прагнуть відстоювати свої права та впливати на суспільні процеси у власній країні.

Керівник проекту – Чемишева Радослава

Редактор – Сергеева Ольга

Підготовку та публікацію цього видання здійснено завдяки фінансовій підтримці Національного Фонду підтримки демократії (США).

National Endowment *for* Democracy

Supporting freedom around the world

Вступ

Громадсько-політична активність молоді є рушієм значних суспільних змін на різних етапах історії. Зокрема в історії післявоєнної Європи. Молодь, водночас, постає і своєрідним індикатором трансформацій суспільства від тоталітаризму до демократії. Прикладом того є численні події в країнах колишнього Радянського Союзу. Наприклад, студентська Революція на граніті 1991 р. в Україні; студентські страйки, які відбулися перед Тбіліським державним університетом і будівлею Парламенту проти фальсифікації результатів президентських виборів в 2004 році з вимогами відставки уряду, що призвело до формування руху молоді «Кмара» («Досить» українською), і відіграло важливу роль в Революції троянд. Ще пам'ятною є активність молоді України в громадській кампанії «Знаю!» під час Помаранчевої революції в Україні. Показовою є поступальність демократичних трансформацій в ході виборів до парламенту Литви в 2006 році. На виборах 9-го Сейму (парламенту) 153 особи віком до 30 років були серед 1024 кандидатів, які боролись за 100 місця в парламенті. Порівняно з попередніми виборами – це була значна динаміка, адже за чотири роки до того їх було лише 99 у цій віковій групі.

Особливо значимою нині для України є польська ситуація. Парламентські вибори 2007 року, і перемога Громадянської Платформи стала можливою завдяки середньому класу й новій, досі не мобілізованій силі, – молодим освіченим людям, які жили в міських центрах. Громадянська Платформа отримала 54,7 % голосів виборців серед виборців 20–24 років.

На разі, як стало очевидним в ході нашого дослідження – в Україні відчутним є, особливо в окремих областях, послаблення громадсько-політичної активності молоді, яке призвело до того, як твердить Олександр Солонтай, що сім мільйонів молодих людей, які мають право голосу, жодного разу не скористалися цим правом на парламентських виборах. Звісно, що наявні об'єктивні причини, чому настільки багато молоді не голосувало, але є й суб'єктивні – власне байдужість самої молоді. Нині в Україні 13,5 млн. громадян, віком до 35 років,

відповідно 7 млн. тих, хто ще ні разу не голосував на парламентських виборах – а це половина, що й вказує на суттєву апатичність молоді.

Наш проект покликаний на те, аби з'ясувати рівень активності молоді на місцевому рівні (обласному і детальніше – районному), визначити головні перешкоди/проблеми для цієї активності, а також сприяти поживленню громадсько-політичного життя молоді від районного до загальнонаціонального рівня та зміні поколінь влади загалом.

Першим етапом реалізації проекту було дослідження рівня активності молоді: у форматі фокус-груп у 5-ти регіонах України (Донецька область, АР Крим, Тернопільська, Закарпатська та Чернігівська області) в двох вікових групах: молодь (16–35 років) та середнього і старшого віку (від 35-ти). Окрім того, провадився документальний аналіз складу Верховної Ради України чотирьох останніх скликань – 1998-го, 2002-го, 2006-го й 2007-го років щодо представлення в ній молоді.

Другим – розробка навчального курсу та проведення молодіжної школи-табору, що сприяв оволодінню молоддю основами аналізу політики, місцевого самоврядування, доступу до інформації тощо.

На разі, Фонд «Європа ХХІ» узагальнює результати роботи в рамках проекту «Нове покоління влади в Україні: перспектива молоді», який розпочався в лютому 2011 року.

Щодо фокус-групових досліджень:

Перша вікова група (від 16 до 35 років):

- студенти;
- волонтери або ті, хто працюють в громадській організації;
- представники самоврядування (шкільне, студентське);
- активісти (маються на увазі люди, які беруть участі у флеш-мобах, квестах, молодіжних рухах чи ініціативах тощо);

- представники субкультур (панки, готи, емо, металісти, байкери);
- молоді лідери, молоді політики.

Друга вікова група (дорослі):

- державні службовці;
- викладачі вищих навчальних закладів;
- пенсіонери;
- підприємці;
- представники засобів масової інформації;
- лікарі, вчителі, робітники тощо.

Молодіжна навчальна школа-табір «Вересень для молоді» відбулася 17–19 вересня 2011 року. Її метою була громадянська просвіта, налагодження комунікації між молодими освіченими людьми різних областей України, сприяння громадсько-політичній активності молоді задля формування компетентного покоління влади в Україні.

Учасники школи-табору відбиралися на конкурсній основі. Примітно те, що за умовами проекту учасників школи мало бути 28 чоловік. А на момент закінчення подачі заявок на участі у школі, бажаючих було 148 чоловік, тому відбирати було, дійсно, дуже складно.

Навчання в школі «Вересень для молоді» складалося з чотирьох напрямків:

- Правова культурі;
- Місцеве самоврядування;
- Основи громадського лобювання;
- Інформація та доступ до неї.

Школа містила як теоретичну так і практичну складову, тому її учасники не тільки отримали важливу і корисну інформацію, а й мали змогу спробувати застосувати її на практиці. Тренерами були відомі, успішні та професійні громадські діячі, науковці й політики, лідери громадської думки: Ксенія Ляпіна, народний депутат України; Тетяна Матійчик, заступник начальника управління Департаменту забезпечення взаємодії з Верховною Радою України та регіонами Секретаріату Кабінету Міністрів України; Олег Рибачук, голова правління ГО «Центр UA» Тарас Петрів, Голова Фундації «Суспільність»; Володимир Купрій, кандидат наук з державного управління; Ігор Розкладай, медіа юрист, Інституту медіа права; Інна Підлуська, МФ «Відродження», заступник виконавчого директора; Світлана Заліщук, Директор проектів ГО «Центр UA», координатор громадської кампанії «Новий Громадянин» та Єлизавета Щепетильникова, Президент української асоціації студентського самоврядування.

Сподіваємося, що матеріали проекту, дібрані у цьому виданні, стануть в нагоді амбітним, ініціативним та перспективним молодим людям в Україні, які й посприяють зміні поколінь влади та динаміці демократичних змін.

Керівник проекту

Радослава Чекмишева

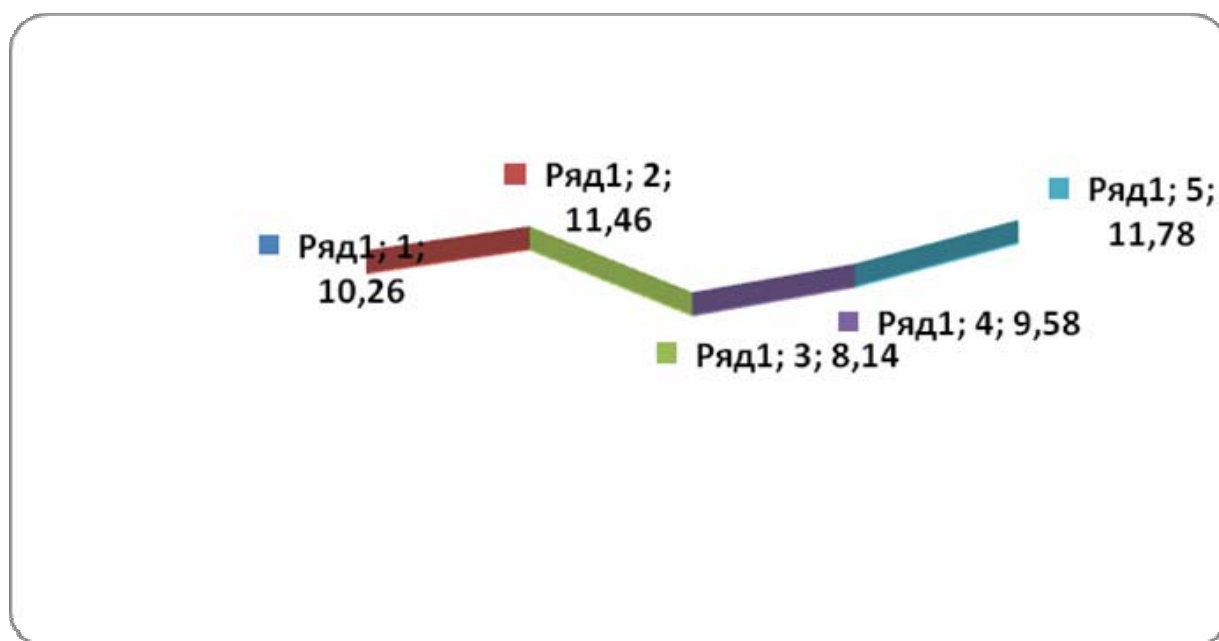
Динаміка репрезентації молоді в органах влади України.

Верховна рада України

Дослідження складу Верховної Ради України чотирьох останніх скликань – 1998-го, 2002-го, 2006-го й 2007-го років – показало, що молодь представлена в ній дуже незначним числом – середня частка ледве більше 10 % від загальної кількості депутатів. У 1998-му році частка молоді склала 11,46 %, у 2002-му – 8,14 %, а з 2006-го року, із запровадження пропорційної виборчої системи, помітною є тенденція до збільшення кількості молоді.

Графік 1

Частка молоді в Верховній раді України

Середня 1998 2002 2006 2007

На загал незначна частка молоді значною мірою й зумовлює увесь комплекс проблем, з яким нині стикається українське суспільство. Передовсім уповільнення, а часом і згортання демократичних трансформацій в Україні.

Однак, графічна крива частки молоді у Верховній Раді є не стільки константою, як матеріалом до аналізу ситуації і формування стратегії.

Аналізуючи названі показники, ми бачимо, що були періоди зниження і збільшення присутності молоді у ВР (аналогічна, хоч й зі значною специфікою ситуація на місцевому рівні). 1998 рік, а згодом і 2006 та 2007 роки – періоди, коли в суспільстві, а відтак в політикумі, були закладені основи та створені можливості для динамічних змін. І молодь стала одним з репрезентантів і імплеметаторів змін.

Парламентські вибори 1998 року і прихід до Верховної Ради значної частки молоді, стали виразником двох взаємопов'язаних тенденцій:

- сформованного покоління молоді, яке почало засвоювати ази демократії, дихати повітрям свободи, переконуватися у своїх спроможностях і перспективах, та має бачення змін. У цьому контексті можна сказати, що перемога Леоніда Кучми в Президентських перегонах 1999 року мала передовсім знаково-символічний характер завершення ери комуністичної ідеології при владі в Україні. І саме молодь стала провідником цих змін;
- з іншого боку – саме динамічні й активна молодь була спроможна до впровадження змін у життя.

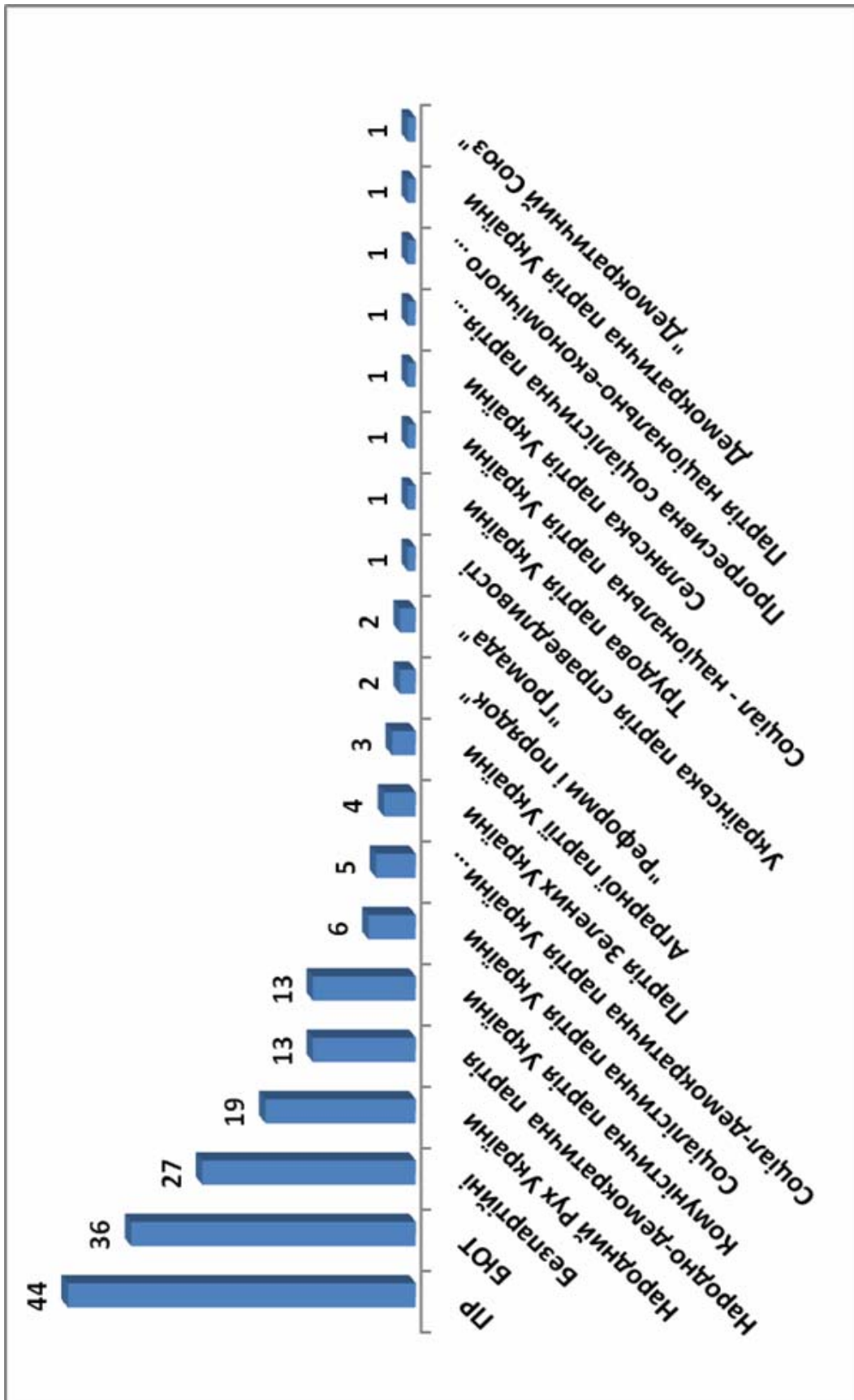
Парламентські вибори ж вибори 2006 та 2007 року відбувалися ще під впливом значних соціально-політичних трансформацій 2004 року в Україні та в країнах колишнього радянського табору. А також в контексті парламентських виборів в Латвії (2006 р.), Польщі (2007 р.) та інших країнах, де молодь значною мірою почала визначатися як потужна громадсько-політична сила.

Таблиця 1

Динаміка репрезентації молоді у ВР з 1998 по 2007 рр, в тому числі за гендерною ознакою

Графік 2

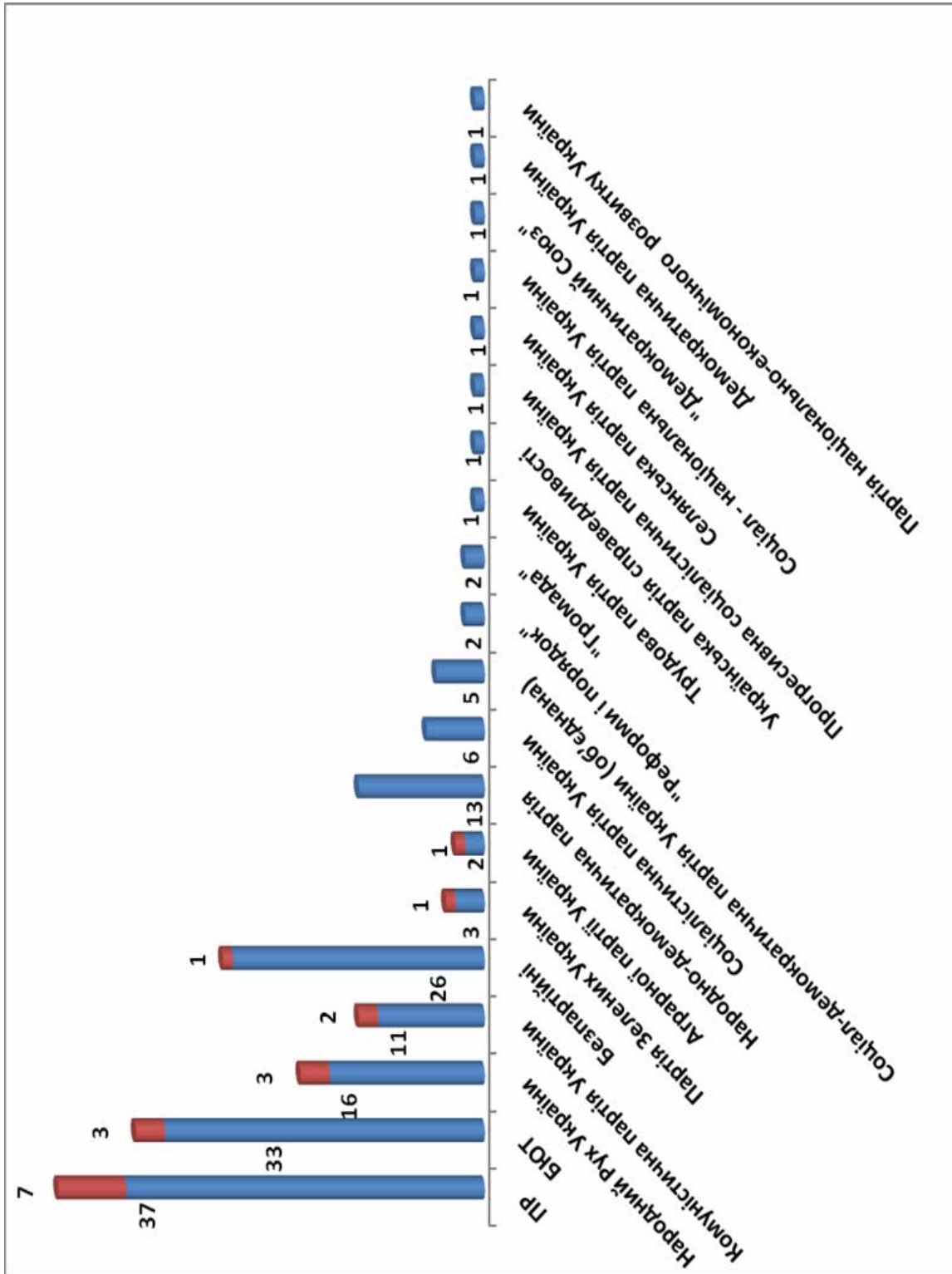
Загальна кількість молоді від певних політичних сил протягом усіх скликань (сумарно)

Графік 3

Представництво молодих жінок від певних політичних сил протягом усіх скликань (сумарно)

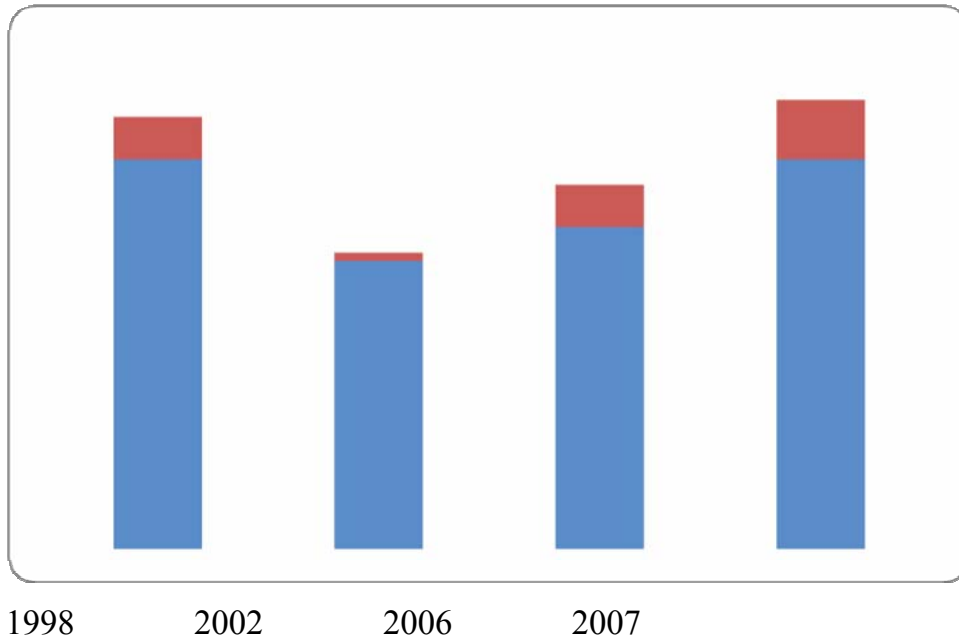
Червоним – молоді жінки, синім – молоді чоловіки

Графік 4

Кількість молодих чоловіків і жінок у Верховній раді

Червоним – молоді жінки, синім – молоді чоловіки

Однак впродовж останніх кількох років, ми стаємо свідками значного послаблення активності молоді як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівні.

У січні 2010 року Фондом «Демократичні ініціативи» та партнерами було проведено загальнонаціональне опитування **«Молодь Азербайджану, Росії та України: спільне та відмінне»****, яке дещо пояснило низьку присутність молодих людей в українській владі. Наприклад, 48% молодих українців думають, що українці і росіяни – це один народ і 48% – що це різні народи. Серед українців тільки 27% пишаються нинішньою Україною, а 67% – ні, 40% пишаються тим, що є громадянами своєї країни, не пишаються своїм громадянством – 53%. Молодь України бачить найкращі можливості у співпраці з Росією (49%), далі йдуть країни Європи (34%), в той час, як молодь Росії орієнтується у першу чергу на співробітництво з країнами Європи (43%), далі – з країнами СНД (12%). Більшість молодих українців (60%) не відчувають себе європейцями і своєї належності до

культури та історії європейського суспільства. Серед молодих українців багато налаштованих на еміграцію – 14%.

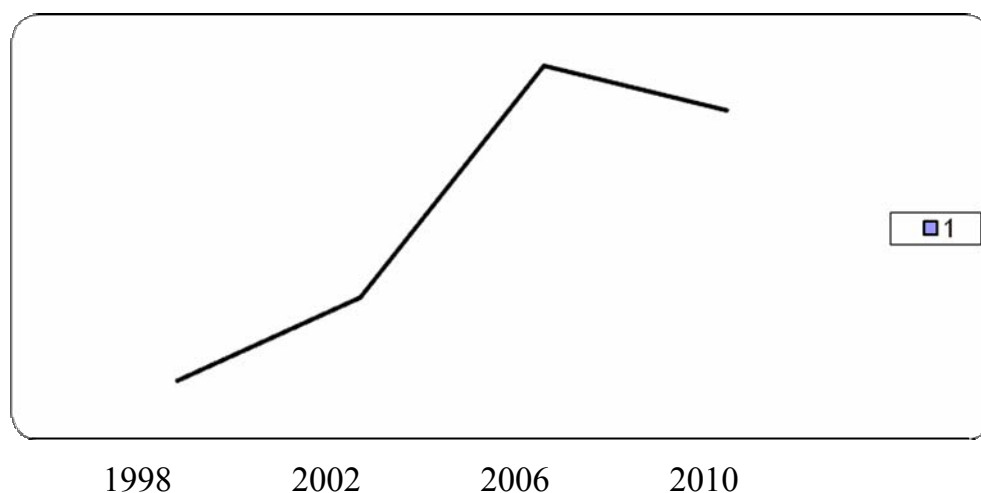
Цікавляться політикою лише 8% молодих українців, не беруть участі у діяльності бодай однієї громадської організації – 88%. Лише по 1% української молоді брав участь у мітингах чи демонстраціях. Тих, хто збирається зайнятися політикою у майбутньому, теж небагато – 5% українців. Відповіли, що скоріше за все це зроблять, 10% молодих українців. Основний шлях, яким молоді люди можуть вийти на політичну арену, українська молодь вбачає в участі у діяльності політичних партій – 52%. Молодь України бачить політичну перспективу й у роботі у місцевих органах влади (37%), а також в апараті регіональних або державних органів влади (31%). Молоді українці відрізняються від молоді Росії і, особливо, Азербайджану значно більш негативним ставленням майже до усіх соціальних та політичних інституцій. За даними опитування молодь України не довіряє політичним партіям (63%).

Прикладом динаміки присутності молоді в органах влади на місцях, а також підтвердженням даних опитування, може стати **динаміка репрезентації молоді в Бучанській (Київська область) міській раді з 1998 по 2010 рр, в тому числі за гендерною ознакою.**

Молоде місто Буча Київської області (30 км. від столиці), отримало статус обласного підпорядкування з 1 січня 2007 року. Населення 27460 тис. Місто молоде й активно розвивається. Чим й можуть бути зумовлені показники представлення молоді в міській раді.

Дослідження складу Бучанської міської ради чотирьох останніх скликань – 1998-го, 2002-го, 2006-го й 2010-го років – показало, що молодь представлена в ній дуже незначним числом – середня частка ледве більше 16,7 % від загальної кількості депутатів. Хоча помітною є тенденція до збільшення частки молоді: у 1998-му році частка молоді склала 3,3 %, у 2002-му – 10 %, а з 2006-го року, із запровадження партійних списків, виросла мало не втричі – 28,6 і 25 %

	1998	2002	2006	2010
Молоді чоловіки	1	2	7	6
Молоді жінки		1	3	3
Всього молоді	1	3	10	9
Всього депутатів	30	30	35	36
Частка молоді	3,3	10	28,6	25

***Загальнонаціональне опитування молоді України було проведене Фондом «Демократичні ініціативи» та фірмою «Ukrainian Sociology Service» 14–26 грудня 2009 року, Росії – фірмою «Левада-центр» 15–27 січня 2010 року, Азербайджану – FAR Центром у березні 2010 р.*

Всього у кожній країні було опитано близько 500 респондентів віком 18–34 роки. Вибірка репрезентативна за такими параметрами, як вік (групи 18–24 і 25–34 роки), стать, рівень освіти, регіон та тип проживання. Статистична похибка не перевищує 4.6%.

Українська частина проекту фінансується коштом Міжнародного фонду «Відродження», Мережевою програмою «Схід-Схід: партнерство без кордонів».

Висновки

Молодь у Верховній Раді України представлена незначною кількістю, особливо молоді жінки. Хоча помітною є тенденція до збільшення частки молодих, проте не йдеться про якесь «освіження» політикуму. Молоді депутати, як правило, не представляють власне молодь і її інтереси, тобто незалежні молодіжні організації, а є пагонами старих політичних сил, або політичних партій – фактично є використовуваними в їхніх інтересах. Зокрема, закритість партійних списків провокує потрапляння в них тільки вибраної молоді, що підтверджується навіть при поверхневому аналізі прізвищ і родинних зв'язків більшості молодих нардепів (Янукович, Богатирьов та інші) і депутатів інших рад. Така «неприсутність» української молоді в політичному житті країни, може бути пояснена, на наш погляд, помітною кризою її національної ідентичності, низьким авторитетом влади серед молоді й недовірою до політиків.

Фокус-групові дослідження на місцевому рівні покликані з'ясувати головні тенденції динаміки громадсько-політичної активності молоді.

Дослідження громадської думки щодо рівня активності молоді в громадсько-політичному житті свого міста (фокус-групове дослідження).

Загальні висновки

Дослідження, здійснене методом фокус-груп в 5 обласних центрах України і 10 районних дали підстави роботи висновки як про тенденції на загальнонаціональну рівні, так і про актуальні проблеми місцевого рівня.

Дослідження проводилося з «дорослими» віковими групами (від 36 років – 130 учасників) в містах: *Авдіївка, Селидове, Донецьк, Городня, Куликівка, Чернігів, Берегове, Мукачеве, Ужгород, Севастополь, Бахчисарай, Октябрське* з метою виявити рівень зацікавлення й потреби в громадсько-політичній активності молоді.

Та з молоддю названих міст з метою виявити інтереси, потреби та перешкоди в громадсько-політичній активності в своїх містах.

Загальні висновки:

1. В Україні політикум переважно має чоловічий образ (за гендерними ознаками) й поважного віку. Відтак, для молоді є низькою мотивація для того, аби займатися «не своїми», часто не сучасними, не актуальними проблемами.
2. Наявна ситуація замкненого кола: у молоді відсутня мотивація до громадсько-політичної активності – вона не отримує підтримки від громади/ виборців. Громада/виборці не мають локомотива, рушія до оновлення, до демократичних змін, яким може стати молодь – низька їхня участь у виборчих перегонах різного рівня, уможливлення ситуації фальсифікацій, «гречки» тощо. Відтак, впродовж останніх років склалася ситуація, коли молодь, як активний учасник випала з виборчого процесу країни.
3. Наявне ще одне замкнене коло: на загальнонаціональному, і особливо на локальному рівні, відсутня тенденція до вирішення так званих молодіжних проблем (робота/освіта/житло). Відтак, молодь не має шансів для вирішення актуальних для неї проблем – втрачається

інтерес/мотивація для вирішення проблем інших. Аж до загальнонаціонального рівня. Відтак формується модель: «Вам немає діла до нас – а нам до вас».

Загальні висновки за результатами дослідження «дорослих» фокус-груп:

Загалом можна сказати, що дорослі досить адекватно сприймають молодь, рівень її громадсько-політичної активності. Крім того, варто зазначити, що більшість дорослих також непогано уявляють проблеми, які є у молоді, в цілому розуміють її інтереси. Дорослі дивляться на молодь в Україні з великим оптимізмом, не зважаючи на те, що це не завжди є об'єктивним і можливим.

Перша особливість, яка впадає в очі при аналізі відповідей опитаних, це те, що на районному рівні спостерігається значний «розрив» між молоддю та дорослим населенням. Саме на районному рівні малою є комунікація загалом, і неформальна комунікація зокрема, між молодими людьми та дорослими. Це може бути зумовлено багатьма чинниками. По-перше, на районному рівні більшою мірою зберігається традиційний суспільний устрій, патріархальний, тому до думки молоді дорослі банально рідко дослухаються. На обласному ж рівні в Україні спостерігається більша лібералізація суспільства – вирівнювання вікових, гендерних, соціальних груп, тому на обласному рівні до молоді дослухаються більше. По-друге, на районному рівні в Україні рідко, де є вищі навчальні заклади, здебільшого вони сконцентровані в обласних центрах. Тому на районному рівні молодь, а особливо активна молодь, є молодшою, ніж та, яка представлена на обласному рівні. Звідси ми бачимо тенденцію, що на районному рівні діє батьківське: «Ми знаємо як краще, ти ще малий!», тоді, як на обласному молодь себе сама репрезентує через, хоч і об'єктивно кволе, самоврядування, профспілку і т.п. По-третє, нижчий рівень комунікації спостерігається в тих областях, де ще діє радянський менталітет серед дорослого населення: АР Крим, Донеччина, Чернігівщина. Молодь всіх регіонів України однаково має тенденцію до абстрагування від радянських цінностей та стереотипів. Тому комунікація й порушена більшою мірою там, де доросле населення намагається нав'язувати молоді вже «не сучасні» цінності та погляди. Іншою важливою особливістю є те, що загалом в усіх областях доросле населення не має довіри, а відтак і не хоче

надавати можливість представлення своїх суспільних інтересів молоді. Питання довіри взагалі дуже гостро стоїть для всіх регіонів України – складається враження, що доросле населення дозволяє молоді займатися лише громадською діяльністю та молодіжним самоврядуванням, не вірячи у можливість молоді вести справжню політичну діяльність.

Узагальнення та ідентифікація проблем на місцевому рівні у різних регіонах України визначає таке:

1. Значною, навіть разючою є відмінність між рівнем активності молоді, а відтак й зацікавлення громади в їх активності, у обласних і районних центрах. Причинами цього є низка культурних і соціальних стереотипів, нереформована система середньої і середньої спеціальної освіти, низький рівень політичної культури громадян.
2. Однією з ключових проблем районного рівня є низький рівень комунікації між членами громади, між громадою і владою тощо. Однак, попит на оволодіння навиками такої комунікації також є значним.
3. Питання дозвілля, неформальної освіти – є першорядними для громади районного рівня. Культурні сучасні запити молоді на районному рівні в усіх регіонах України, включно з Київською областю, фактично не задоволені. Вирішення цих проблем – є потужним фактором налагодження комунікації в громаді, між громадою та обласним центром, між громадою і владою. Вирішення питання неформальної освіти сприятиме посиленню політичної культури громадян та громадської активності.
4. Значною є відмінність у громадсько-політичній активності громадян між Закарпатською, Тернопільською та Чернігівською, Донецькою областями. Окремими є проблеми АР Крим та Києва. Відтак набуває актуальності, і в позиції самої молоді різних регіонів, витворення неформальних, але потужних комунікаційних шляхів між різними областями. Лише це дасть змогу стати на шлях формування спільних демократичних цінностей,

загальнодержавного, а не регіонального рівня, патріотизму, творення європейської ідентичності.

Автономна Республіка Крим

У фокус-групових дослідженнях у Криму (групи молоді) загалом взяли участь 33 учасники з таких міст як: Бахчисарай, Октябрське, Севастополь. Учасниками були молоді люди віком від 16 до 30 років. За соціальним станом – учні, студенти, представники громадських організацій, молоді депутати, юристи, журналісти.

Головна мета фокус-групового дослідження – визначити рівень участі молоді у суспільному та політичному житті міста і країни загалом, а також окреслити комплекс дотичних проблем.

Узагальнення й висновки

На запитання: «*Чи бере участь молодь у політичних процесах вашого міста (регіону)?*» практично всі молоді люди відповіли, що активність є низькою, хоча наявні приклади активної молоді, але вони не численні: «Если судить по тому, что в числе депутатов городского совета, депутатов районных советов достаточно много представителей молодежи, то можно сделать вывод, что молодежь интересуется. Другой вопрос, когда человек вступает в какую-то политическую партию, чтобы представлять ее, или же он вступает туда только для того, чтобы пройти, набрать определенное количество голосов или с помощью этой партии продвинуть себя в каких-то областях. Но достаточно много очень активных ребят, которые идут в политику не для того, чтобы защищать личные интересы, а действительно они болеют за интересы города и страны. Есть такие примеры. К сожалению, пока не очень много, но они есть и это радует», – кажуть у Севастополі.

Що до того чи видимими є перешкоди для участі молоді в політичних процесах міста (регіону), учасники загалом не виявили готовності розуміти, а відтак і відповідати на запитання. «А как молодежь может внести свою какую-то лепту в политику? Я так понял, что это значит пойти на митинг» (Бахчисарай). Хоча були поодинокі приклади спроби аналізу ситуації: «Наверное, одна из основных преград этого всего, то что политический курс страны сориентирован

на восстановление экономики и всего остального сектора, а не на молодежь и именно поддержку молодежи, в том числе и формирование политики на местном уровне. Я опять же отношу это к централизованной власти, к системе управления, исполнительной власти. Оно у нас не отражается. Конечно же, основные преграды, я думаю, есть более глобальные вопросы для страны, для государства в целом, чем решать сейчас вопросы относительно молодежного кредитования либо повышения уровня образования и т.д. Приоритетность – наверное, основная преграда. Нет приоритетного направления в развитии молодежного сектора» (Севастополь).

Запитання про бажання/перспективу активної участі молоді у суспільному та політичному житті вашого міста (регіону) викликало жваве обговорення. Молодь відкидає звинувачення у своїй низькій активності і незацікавленості та наголошує на відсутності підтримки: «Поверьте, если бы нам помогали, направляли в правильное русло молодежь, все было бы хорошо». Нове покоління молоді, яке могло б впливати на різні сфери життя в Криму є, особливо в Бахчисараї та Севастополі. Але надто малочисельне і не мотивоване, на думку опитаних: «Вообще есть такая молодежь, но ее очень мало. Конечно, есть надобность воспитывать эту молодежь. У нас проводятся школы молодого политика, школы помощников депутата, школы лидера. Все эти программы необходимы. Человек оканчивает школу, у него энергия есть, он не знает, куда ее реализовать, он не знает, как это сделать. Конечно, ему необходимо попасть в хорошие руки, когда есть наставник. Тогда действительно пойдет как по маслу. Вообще люди такие есть, но этот потенциал скрыт, им нужно помочь раскрыться, помочь себе реализовать».

Запитання, які покликані визначити ситуацію громадсько-політичної активності в регіоні

Дуже жваве обговорення серед учасників викликало питання про морально-етичні та професійні якості молодої людини, яку можна вважати громадсько-політичним активістом. Серед названих у першу чергу була відповідальність за сказане/обіцяне: «Сейчас очень многие не отвечают за свои слова. Пообещали: приду, сделаю. Потом начинаешь вызванивать, будить их. Никакой серьезности, ответственности за слово нет»; «Быть на виду постоянно, через СМИ.

Периодически устраивать акции, если работаешь несколько лет, они уже становятся традиционными. Люди даже уже готовы. В следующем году будете? Да, будем»; «Я думаю, в первую очередь он должен обладать определенными психологическими свойствами – харизмой, целеустремленностью. В том числе публичность какая-то, независимо от того, показываешься ты на телевидении или нет. Это, кстати, я думаю, не является основным моментом для молодого лидера, который строит свою позицию в обществе – молодежный лидер. Телевидение – это уже всеохватывающий масштаб, он для всех. А если для того, чтобы это был конкретный молодой человек или молодая девушка, которая себя позиционирует как лидер общественного движения, то, по моему мнению, это определенный набор качеств. Я думаю, еще один из основных моментов – кто поддерживает такого молодого человека, лидера...».

На запитаня: *«Як ви можете схарактеризувати рівень активності молоді у вашому регіоні в часових рамках: 1991–2004, 2004–2010 та в нинішній період?»* молодь не могла дати відповіді, міркування були суперечливими, та показали, що молодь Криму живе якимось окремішнім життям, і політична активність, навіть найяскравіші її прояви (Революція на граніті, Помаранчева революція), не особливо зачіпають їх.

На запитання, що стосувалися конкретних проявів громадської активності: *«Чи наявні у вашому місті (регіоні) молодіжні рухи? Громадські організації? Неформальні об'єднання молоді? Політичні організації, партії? Студентське та шкільне самоврядування? Ті, хто організують флеш-моби і квести? Організація дозвілля молоді? Молодіжні ЗМІ?»* відповіді загалом були нечіткими та розгубленими.

Запитання про наявність в Криму молодіжних рухів та організацій не викликало інтересу. Окрім організації «Молоді регіони», неформалів та спортивних, відомостей учасники фокус-групи не мали. Попри те, що зареєстровано, наприклад, в Бахчисараї їх близько 100, а в Севастополі зареєстровано близько 500 громадських організацій, з них близько 100 – молодіжні. Певну розгубленість і дискусію викликало міркування – як працюють названі організації, хто їм визначає напрям роботи: «А задачі диктуються

правительством?»; «Общественная организация сама формирует». У Севастополі взагалі не назвали жодної політичної організації крім «Молодих регіонів».

На запитання щодо наявності в місті представників субкультур чи неформальних об'єднань молоді – відповідь була ствердна: «Є емо, готи, футболісти. Однак вони нічого не ініціюють у місті. Ініціативу виявляють лише спортивні організації».

Студентське, шкільне самоврядування у Криму може бути представлене на прикладі студради Бахчисарайського будівельного технікуму. У представників цього самоврядного органу досить чітко і правильно уявлення про сферу компетенцій і прав: «Во-первых, мы являемся связующим звеном между администрацией и самими студентами. То есть, различные просьбы студентов, а также задачи администрации мы доносим до студентов». Відтак і участь у вчених радах беруть представники студради, і вирішують спільно питання успішності чи поведінки. Інституційно рада працює за статутом: «У нас есть положение, в котором все прописано полностью. У нас есть секретарь, протоколы, которые ведутся каждое заседание, люди, которые присутствуют, решения, задачи, которые выносятся». З радістю ділилися успіхами представлення інтересів студентів перед адміністрацією (скорочення часу перерви у п'ятницю, лавочки перед корпусом тощо). В Севастополі молодіжне самоврядування теж веде досить активну діяльність, є Студентська Республіка.

Натомість шкільне самоврядування в місті не функціонує зовсім. «В школах никогда таких собраний не существовало. Насколько я знаю, в школе №4 в этом году первый раз собираются президента выбирать».

У Бахчисараї не відбувалися флеш-моби чи квести. Були спроби – але не вдалося. Мовляв, не цікаво, нудно тощо.

Також у місті немає політичних молодіжних об'єднань, окрім «Молодих регіонів»: «Потому что они, по сути, одни, которые ведут молодежь». В Севастополі більше політичних організацій: ««Русский молодежный союз». В Севастополе – да. Молодежное подразделение партии «Русский блок» в Севастополе называется «Русский молодежный союз»».

Дозвіллям молоді на районному рівні (Бахчисарай, Октябрьське) ніхто не займається. Все стихійно і на роздум учасників – шашлики, пиво, «даже воду с собой не берут». Цей напрям роботи є в перспективних планах «Молодих регіонів», однак досі ще нічого не робиться. Севастополь значно більше місто, до того ж курортне, тому там з дозвіллям молоді краща ситуація. «Есть просто объединения инициативной молодежи, они не в форме общественной организации, но они собираются и привлекают людей. Несколько организаций может организовать. Много флешмобов направлено, грубо говоря, на повышение эмоционального состояния прохожих людей. То есть, обними друга, подари улыбку другу. Или помой троллейбус».

Про молодіжні ЗМІ на районному рівні нічого не чути. Є локальні видання – будівельного технікуму, чи школи №3. Однак, інформаційного ресурсу, який би об'єднав молодь міста і району – немає. В Севастополі трохи інакше – постійних ЗМІ немає, просто є ті, які з'являються і зникають час від часу, коли є ті, хто зацікавлені в їх фінансуванні.

Блок загальних питань, які передбачають певний аналіз учасниками фокус-групового дослідження ситуації в регіоні

Надзвичайно жваве обговорення спровокувало запитання про першочергові потреби молоді.

Найнагальнішою проблемою на районному рівні всі без винятку назвали організацію дозвілля: «Просто некуда идти»; «Нет парка такого, чтобы можно было взять детей, с детьми погулять». Немає де зібратися – клубу якогось пристойного немає. Залишається, або на лавочках, або по хатах. Як приклад місця для «відпочинку» було названо продуктовий магазин: «Это магазин, возле которого есть лавочка. И то, там не лавочка. Там просто бордюры высокий, где человек 10 могут спокойно поместиться, сесть посидеть»; «Чисто облокотиться. Там нормально. Барная стойка, облокотиться, – вот так вот и отдыхают». Також важливими для Севастополя є проблеми житла і працевлаштування.

Ще однією важливою проблемою на районному рівні, на думку кількох опитаних, є відсутність умов для розвитку здібностей і талантів: «Молодежи

необходимо развивать существующие таланты. Есть спортсмены, им нужны школы. Какие-то музыкальные школы, спортивные школы, художественные. Вот этого нет».

Доволі одностайними були відповіді на запитання про те, чи потрібно аби молодь була активнішою. Це видається можливим за наявності інформації та бажання самої молоді. Висловлювалися міркування про потребу комплексного підходу для вирішення цієї проблеми: заактивізувати бажання молоді, надати широку інформацію і все це у єдності з державою. До того ж: «Начиная еще с садика». При цьому прибрати всі кіоски, вільний продаж цигарок тощо.

Як вердикт прозвучала думка одного з учасників: «Надо приучать молодежь к активности». Однак як саме привчати, які методи і шляхи – думки були різними. Одні стверджували, що основою має бути школа, яка формуватиме усвідомлення потреби спільної справи, наприклад, шкільне подвір'я разом прибрати. Інші ж наголошували на проблемах сімейного виховання: «В первую очередь проблема молодежи одна – это их родители. Больше проблем никаких нет. Это мое личное мнение, все начинается с родителей, с недостаточного их внимания в первую очередь. Если сегодня мой племянник со мной за ручку пошел на футбол и получает от этого удовольствия, то его сверстник семи лет в это время стоит за углом и курит». Відтак, той незначний відсоток молоді, який і має намір бути громадсько активним – не знає як це зробити: «Есть единицы, которые хотят участвовать, но они не имеют возможности. Почему? Потому что они не знают, что им делать, куда идти, они не информированы.

Блок запитань щодо доступу до інформації

На запитання: *«Яким на вашу думку є рівень доступу молоді до сучасних засобів комунікації, нових медіа, соціальних мереж?»* молодь Криму, як обласна так і районна, відповіли, що досить високим. Поінформованість про існуючі соціальні мережі в молоді, наприклад, Бахчисараю та Октябрського висока, не говорячи про Севастополь. Переважна більшість опитаних користується російською мережею «ВКонтакте». Попри те, що соціальні мережі є доволі популярними («Многие офисные работники приходят, сразу ВКонтакте включили, Одноклассники включили, вкладки, а потом уже начинают производить какие-то

действия»), однак рівень комунікації між молоддю з інших міст мало посилюється. Спрацьовує стереотип, в якому пріоритетним є живий контакт і живе знайомство, яке згодом переміщається в соціальну мережу. Міжнародна комунікація розвинена ще менше. Можна сказати – практично відсутня.

Блок загальних питань, які передбачають певний аналіз учасниками фокус-групового дослідження ситуації в регіоні

З відповідей на запитання: *«Чи впливає, на вашу думку, політична ситуація в Україні на рівень активності молоді?»* можна зробити висновок, що ситуація в Україні загалом впливає на громадсько-політичну активність молоді. Однак яким саме чином – думки опитаних різняться. Частина вважає, що недовіра до влади, або ж навпаки – згода з курсом політики зумовила пасивність молоді: *«Курс політики вибран правильний. Молодежь тихая, спокойная».* Водночас інша частина опитаних, відсотків 70%, вважає, що збільшилася. І збільшується через незгоду з діями влади: *«Молодежь становится сознательнее и сознательнее. Если в свое время в процентном соотношении 20% было людей без денег и идейных на той же оранжевой революции, то сегодня уважающих правящую верхушку молодежи очень мало, и она начинает осознанно становиться с другой стороны власти, противопоставлять себя».* У цьому контексті, обговорення завершилося цікавим підсумком, що активність молоді напряму залежить від погіршення життя громадян: *«Если бы все у нас было хорошо, они бы не появлялись, они бы шли на заводы работать. Когда плохо, появляется сознательность – соответственно, активность растет».*

Блок запитань про масові молодіжні акції, які є конкретним проявом громадської активності

На запитання: *«Чи проводяться у вашому місті (регіоні) масові молодіжні акції?»* респонденти на районному рівні називали кілька прикладів масових заходів: День міста (організоване адміністрацією), акція «Русского единства» – «От сердца к сердцу», в якій брали участь молоді волонтери. Ні про політичні, ні про соціальні масові акції/мітинги на районному рівні учасники опитування сказати не могли.

На питання: «*Чи можна зорганізувати у місті масові громадські акції?*» – відповідь була доволі однозначна. Можна. Але за умови, що пиво стане мотивацією участі: «Для того, чтобы собрать на какую-то акцию, политическую или общественную, носящую интеллектуальный уклон и адекватную молодежь, – это не трудно, но это малое число. Для того, чтобы собрать большую акцию, – это еще проще, и народу будет много, но надо немного денег и пива. Мотивации. Пиво я использую в качестве мотивации».

Жваве обговорення викликало питання про те, на яку акцію легше зібрати значну кількість жителів міста, але безкоштовно: для благоустрою, естетичного задоволення (з балончиків розмальовувати стіни ромашечками), чи для вимоги під стінами міськради закласти парк відпочинку. Висловлені були міркування, що якщо це гостре соціальне питання – то люди прийдуть. Але потрібні організатори, «мотиватори». Для вирішення інших проблем і механізми інші: «Каждый город имеет определенную специфику. Если вы расклеите плакаты, вряд ли вы соберете большое количество людей. Но если вы подключите сарафанное радио, подключитесь к страничке, тогда шансы есть и, наверное, кто-то придет. Если вы, опять же, промотивируете»; «В Севастополе такого нет как в Киеве чтобы просто так люди вышли без выгоды, если именно в протестном плане рассматривать. Есть какие-то минимальные очаги общественной активности во время массовых акций, поддержка политических партий. Постоять, помахать флагом, может быть, что-то покричать, денежку получить. Бабло побеждает зло, «Шахтер» – чемпион и т.д., «Спасибо жителям Донбасса»».

У порядку пріоритетності за типами акцій, на які легше безоплатно зібрати молодь, культурні та соціальні. «А политические – это вообще самое последнее место». Лише представник молодіжного крила «Русского блока» був упевнений, що є 50 осіб, які завжди активні і готові брати участь у політичних акціях.

Аналізуючи все почуте в Криму, можна зробити декілька важливих висновків про пріоритети молоді Криму:

- *Підвищення загального рівня культури молоді:* «Чтобы шло соблюдение традиций, знание истории, поднятие социального, культурного, спортивного интереса»;
- *Самореалізація молоді та її потенціалу:* «Я бы хотела, чтобы у молодежи была возможность самореализовываться. Для этого необходимо им позволять открывать всевозможные кружки. Чтобы, если есть желание, им сразу говорили: да, пожалуйста. Надо открывать разные кружки для самореализации»;
- *Зменшення рівня байдужості молоді до загальносупільних проблем:* «Мне бы хотелось видеть снижение в общем маргинализации общества. Маргиналы – это те, которые очень умные люди, но ничего не делают. Я хотел бы, чтобы люди начали исполнять что-то, добиваться каких-то целей. В нашем городе сейчас лично мне трудно найти исполнителя. Неправильно я, наверное, сказал – исполнителя. Человека, который, пообещав что-то, сделает это что-то, причем, может быть, даже приложит какое-то свое видение и улучшит то, что я просил. Молодежь в том числе не проявляет заинтересованности в том, чтобы принимать в чем-то участие. Она, за исключением некоторых людей, очень сильно маргинализована. Я хотел бы, чтобы от этого всего мы избавились.»
- *А також увага до людини і її проблем:* «Чтобы молодежь немного изменила свое мировоззрение. Чтобы стали более человечные к проблемам других. Просто страшно, когда идешь по улице, я видел пару ситуаций, когда человек падает, что-то случается, и все проходят мимо, как будто это не их касается. Безразличие.»
- *Налагодження ефективної комунікації в середовищі молоді, в місті, та між містами:* «Я сейчас в Бахчисарае пропагандирую интернет-ресурс, на котором предлагаю всем общественникам, всем общественным журналистам размещать свою информацию, а потом создавать для них разделы, материалы. В том числе и для техникума готов сделать свою страницу. Если у них есть сайт, то обменяться. То есть, я ищу людей, которые будут

проявлять якую-то активність. Я занят їх походом. Сайт необхідно як-то облагородити. Потому что он сделан очень давно».

- *Увага до питань виховання в сім'ї:* «Все зависит от родителей, как родители воспитывают. Наши дети смотрят на родителей и делают то же самое»; «Надо с самого рождения учить. Я уже на себе это испытала. А сейчас, когда они приходят в техникум, когда родители им позволяют очень много, с ними очень тяжело. Я только вторую неделю работаю, и мне с ними очень тяжело».

Насамкінець варто згадати про те, що населення Криму складається з 3-х етнічних груп: українців, росіян та кримських татар. Ці етнічні групи в силу багатьох факторів (політичних, релігійних, історичних) є дуже різними та багато в чому конфліктними. Тому політики вдало маніпулюють цієї поліетнічністю задля посилення роздробленості, створення ефемерної системи координат «свій–чужий».

Донецька область

При дослідженні фокус-груп у Донецькій області (групи молоді) загалом взяли участь 23 учасники з таких міст: Авдіївка, Донецьк та Селидове. Учасниками були молоді люди віком від 16 до 30 років. За соціальним станом – учні, студенти, волонтери, представники шкільного та студентського самоврядування, громадські діячі тощо.

Головна мета фокус-групового дослідження – визначити рівень участі молоді у суспільному та політичному житті міста і країни загалом, а також окреслити комплекс дотичних проблем.

Узагальнення й висновки

На запитання: «Чи бере участь молодь у політичних процесах вашого міста (регіону)?» практично всі молоді люди відповіли, що активність є низькою: «В основном это во время выборов и за какую-то финансовую благодарность», – сказали в Авдеевці. «Наша молодежь нигде не участвует. У нас есть свои общие кружки, у нас есть свои политические организации, но, к сожалению, развития

какого-то большого нет». Молодь зауважувала відсутність суттєвих перешкод для участі у громадсько-політичному житті, проте проблема криється власне в незацікавленості громадсько-політичними процесами. На запитання: «*Чи бачите ви перешкоди для участі молоді у громадсько-політичних процесах міста?*» відповіді були такими: «Скорее всего, незаинтересованность самой молодежи в этом есть главной приградой», – сказали в Селидове. Хоча спостерігалися й інші позиції: «Мне кажется, просто государство это не предоставляет», – ця фраза є хрестоматійною для східних регіонів України. Люди переконані у тому, що саме держава мусить залучати та спонукати їх до активності. Вкорінення такої впевненості історично глибоке та пояснювальне. Річ у тому, що східні регіони України (ще з радянських часів) є в більшості промисловими, а відповідно дотаційними – там мало розповсюджене приватне підприємництво у сфері малого бізнесу, тому ментально населення цих регіонів звикло до того, що «держава їм зобов'язана». Відповідно й нині цей ментальний чинник впливає на рівень активності молоді загалом, і на ініціативність молоді зокрема. «Особой активности среди молодежи не ощущается. Потому что молодежь не понимает, что это такое, и иногда не имеет доступа к этому. Принимает участие в предвыборных кампаниях, как видно по местным выборам, но это же все за деньги, сами они туда не пойдут». Серед реальних перешкод для участі молоді Донеччини в громадсько-політичних процесах визначається низький доступ до інформації: «Недостаточно информации. Не привлекают молодежь те же партии. То есть, делайте какие-то мероприятия для молодежи, если вы партия, и не просто для галочки, а действительно чтобы было интересно молодежи. Тогда, я думаю, они откликнутся. Многие не знают элементарно своих прав, та же молодежь. Что у них есть право выбора, всего, право на то, на это». Окрім цього, як вже зазначено вище, суттєвих перешкод молодь не відчуває.

Запитання, які покликані визначити ситуацію громадсько-політичної активності в регіоні

Так як і в інших регіонах України дуже жваве обговорення серед учасників викликало питання про морально-етичні та професійні якості молодої людини, яку можна вважати громадсько-політичним активістом. Молодь Донеччини в першу

чергу наголосила на зацікавленості самої людини, освіченості в широкому розумінні, проте були й неочікуванні відповіді: «Нужно, чтоб приятный собеседник был, чтобы с ним было интересно поговорить». Аналізуючи цю відповідь, можемо зробити висновок, що молоді Донеччини бракує спілкування як такого, та інтелектуального спілкування зокрема. «Сейчас очень многие не отвечают за свои слова. Пообещали: приду, сделаю. Потом начинаешь вызванивать, будить их. Никакой серьезности, ответственности за слово нет. Раньше было, в советское время и царское, выражение «честь имею». Сейчас молодой человек, девушка – ладно, но молодой человек сейчас это слово не скажет».

На запитаня: *«Як ви можете схарактеризувати рівень активності молоді у вашому регіоні в часових рамках: 1991–2004, 2004–2010 та в нинішній період?»* молодь не могла дати однозначної відповіді. Одні наголошували на спаді активності в останній період часу, інші навпаки казали, що рівень активності зростає: «Да только вот начали шевелиться». Але й були ті, кого це запитання загнало в глухий кут: «Я даже без понятия. Я очень давно не слышал, чтобы молодежь что-нибудь делала». Найчіткіша відповідь на це запитання була такою: «Если конкретно говорить о нашем регионе, то у нас проблемы с активностью молодежи существуют: и тогда существовали, и сейчас существуют, и будут существовать. Всегда».

На запитання, що стосувалися конкретних проявів громадської активності: *«Чи наявні у вашому місті (регіоні) молодіжні рухи? Громадські організації? Неформальні об'єднання молоді? Політичні організації, партії? Студентське та шкільне самоврядування? Ті, хто організують флеш-моби і квести? Організація дозвілля молоді? Молодіжні ЗМІ?»* відповіді можна схарактеризувати наступним чином: на обласному рівні прояви громадської активності є, і вони є досить показовими, незважаючи на низький рівень участі молоді у них. Тоді як на районному рівні якщо і є якість прояви громадської активності: громадські організації, шкільне/студентське самоврядування, то вони заявлені лише формально, не реально. Наприклад, в Авдіївці зареєстровано близько сорока (40) громадських організацій, а реально діє лише одна. Таку ж ситуацію спостерігаємо зі шкільним самоврядуванням. Формально воно наявне в усіх школах, але

максимум реальних повноважень – це культурно-масові заходи; ні про яке самоврядування чи розвиток правової грамотності школярів насправді не йдеться. Це все можна проілюструвати відповідями молоді: «У нас тоже, я знаю, был Дом пионеров, но сейчас его перестраивают...», «Оно должно быть, но его не двигают». Що ж стосується політичних організацій, то тут варто зупинитися, для прояснення особливостей. У кожному регіоні України є прихильники тієї чи іншої політичної сили. На Сході та Півдні – це традиційно більш лівоспрямовані політичні сили, на Заході – більш правоспрямовані, в Центральній Україні – це або центристи або, знову ж таки, правоцентриські сили. Відповідно до цих настроїв і корегують свою діяльність молодіжні «крила» політичних партій. На Сході – «Молоді регіони», в Центрі та на Заході – «Молода Батьківщина», «Фронт Змін» і т.п. Власне окремих політичних молодіжних організацій чи партій немає у жодному регіоні, де працював Фонд «Європа XXI» за цим проектом. На обласному рівні спостерігаємо значно більші прояви громадської активності, аніж на районному рівні. У Донецьку діє багато громадських організацій, неформальних об'єднань молоді, громадських рухів (Донецьк був дуже активним у «Антитютюновій кампанії» розгорнутій на всій території України) і т.п.

На запитання: *«Які на вашу думку першочергові інтереси молоді у вашому місті (регіоні)?»* відповіді були однаковими практично по всій Україні, оскільки першочергові інтереси є однаковими для молоді всіх регіонів. «На первом месте у всех, я думаю, идет учеба, у большинства. Будущее. Устроить хорошо свое будущее. То есть, учеба, потом куда-то поступать выше, ну и работа, конечно. Работать ведь негде»; «Я уверен, это найти хорошую работу и обеспечить себе будущее». Крім того, молодь Донечинни наголосила на тому, що «насущі» проблеми, такі як робота, освіта, знижують громадсько-політичну активність, у них просто не залишається на це часу: «Поэтому люди и уменьшили свою активность. Они думают о работе. Они думают, как выжить. О государстве никто сейчас из молодежи не думает, думают о деньгах».

Варто зауважити, що, крім вищезгаданих «глобальних» проблем, на Донечині існує також проблема дозвілля молоді. У самому Донецьку активно діючі лише три театри, на районному рівні немає навіть кінотеатрів. Молодь

пояснила, що культурне дозвілля для них, це не лише приємне проведення часу, а й платформа для спілкування, якого їм бракує. Тому дозвілля можна визначити як ще один першочерговий інтерес молоді.

Блок запитань щодо доступу до інформації

На запитання: *«Яким на вашу думку є рівень доступу молоді до сучасних засобів комунікації, нових медіа, соціальних мереж?»* молодь Донеччини як обласна так і регіональна відповіли, що досить високим: «Уровень доступа, в принципе, существует хороший. И это даже очень хорошо, потому что посредством этих социальных сетей можно информировать молодежь о каких-либо мероприятиях, привлекать их к чему-либо». Проте молодь констатувала, що використовуються ці засоби не завжди за призначенням, і в реальності вони слугують більшою мірою не для комунікації, а для безцільного проведення часу: «Почти у каждого молодого человека есть компьютер. Есть интернет. Не у всех, понятно. Но что они делают в нем? Играются в дурацкие игры, которые влияют на их психику», «Это зависит от уровня развития молодежи. Если мы видим тенденцию, что социальная сеть ВКонтакте, там присутствует молодежь менее образованные, много школьников, то социальная сеть Facebook – разница, конечно, есть. Это социальная сеть СНГ, а это международная. То там присутствует довольно много людей. Которые старше по возрасту, чем ВКонтакте, и более уже осознанные, уже конкретные люди, которые что-то сделали». Тому саме через нецільове використання соціальних мереж на Донеччині відчувається, певною мірою, негативне ставлення до них: «Да они съедают мозг». З відповідей на запитання: *«Рівень комунікації молоді вашого міста (регіону) з молоддю інших міст, регіонів, країн?»* можна зробити висновок, що молодь Донеччини мало комунікує з молоддю інших міст, а тим паче країн. На обласному рівні це не так критично, а на районному тенденція дуже сумна: «Наши не общаются вообще», – сказали, наприклад в Селидове. «Ужасный уровень», – сказали в Авдіївці. Ці висловлювання ще раз підтверджують нецільове використання молоддю соціальних мереж, як компоненту нових медіа. Виходить, що молодь, в даному випадку Донеччини, не використовує головну перевагу нових медіа – доступність

інформації, тим самим витворюється ситуація закритості цілого регіону від процесів, що відбуваються у країні та Світі.

Блок загальних питань, які передбачають певний аналіз учасниками фокус-групового дослідження ситуації в регіоні

У більшості випадків ці запитання викликали найбільшу розгубленість учасників, чіткі відповіді траплялися зрідка. Наприклад, запитання: *«Чи впливає на вашу думку політична ситуація в Україні на рівень активності молоді?»* заганяло учасників в глухий кут, і це не тільки на Донеччині, це запитання було проблемним для всіх регіонів України, де реалізовується проект «Нове покоління влади в Україні: перспектива молоді»: «Влияет». Модератор: «Каким образом?» Відповідь: «Я даже не могу сразу сказать, как». При проханні пояснити свою позицію учасники переходили на побутові аспекти, які не стосуються суті запитання, що, власне, і підтвердило неможливість чіткого аналізу ситуації.

Блок запитань щодо масових молодіжних акцій, які є конкретним проявом громадської активності

На запитання: *«Чи проводяться у вашому місті (регіоні) масові молодіжні акції?»* респонденти відповідали в залежності від місця проживання. Мається на увазі, що у самому Донецьку масові акції проводяться: «Были моменты, по поводу законопроекта об образовании. Всеукраинская акция протеста была, и в Донецке тоже проводилась. Да, у нас была немногочисленная, но она вызвала резонанс. Кроме этого, проводятся флешмобы. Тоже не особо многочисленные, но они проводятся. Есть инициативные группы, которые их организывают, которым это интересно». Тоді як на районному рівні прикладів масових молодіжних акцій практично немає: «Не было таких», – сказали в Селидове. «Может, люди пожилого возраста требуют пенсий. Молодежь – нет. Кому это надо?». Авдієвці відповіли так: «Перед выборами разве что. И то когда заплатили по 30 гривен или по сколько платят. В основном так». У Донецьку найкраще підсумували сказане влучною та емоційною відповіддю: «Я считаю, что на самом низком уровне. Если и придут, например, на политическую встречу 10 человек. По сравнению с Донецкой областью, в которой проживает я даже не знаю сколько населения, 10 человек – это даже не капля в море. Я считаю, что не то чтобы проводятся, но малоактивные.»

Они проводятся для галочки, нет результата. У молодежи нет политической мысли и политической идеи, которой даже далеко до национальной еще. Да, демократия, да, класс, но мало кто осознает, что демократия должна быть разумной, а не красить волосы в зеленый цвет и пугать стариков. Можно, никто не запрещает, но должны определенные рамки быть. А по поводу политической активности, мне кажется, молодежная инициатива немножко разрушается настоящим политическим строем. И также, возможно, влияют люди, которые ездят на «Порше». То есть, любая сила, третья-четвертая-пятая-десятая, общественная организация, которая станет политической и будет всем людям раздавать колбасу или что-то еще, она будет наказуема тем строем, который есть. У меня много друзей. Да, собираются, но это все неофициально, нет определенной цели, нет политической мысли молодежи, вообще наше сознание не направлено на государственность и на суверенитет нашего государства. То есть, скорей всего лучше выучить английский здесь, выехать, там хорошо заработать. Даже не стать политическим лидером. Но там хорошо зарабатывать, не думать, сидеть в «Рендж Ровере», «Порше», кататься по той Европе. Эти люди, которые 10 собираются, пусть даже самые инициативные, самые активные, которые могут поменять, хорошие доктора и т.п., в общем-то так и делают».

На запитання: *«Чи легко підбурити молодь вашого міста (регіону) до масових акцій? І до яких саме?»* молодь Донеччини була одностайна в тому, що через надзвичайно низьку загальну активність підбурити молодь до масових акцій дуже складно: «Очень сложно. Даже отстаивать свои права и интересы далеко не вся молодежь соглашается. Есть страх ответственности за то, что затронут такие темы. В некоторых университетах проведение акций протеста против законопроекта запрещали, запрещали участвовать в этих акциях. Пригрозили тем, что их просто отчислят за участие»; «Пассивность, отчасти необразованность всему виной».

Наприкінці обговорення загострилися ті питання, котрі є найболючішими для регіону і для міст, де проводилися фокус-групові дослідження: «Я из маленького города. Я хотела бы, чтобы в маленьких городах что-то было. Какая-то организованность, какие-то культурные заведения, чтобы молодежью занимались,

чтобы они хотели чем-то заниматься. Не только пиво, дискотека и домой. А именно чтобы у них было желание куда-то ходить. Чтобы у них было стремление к чему-то хорошему» (Селидове). «То, что есть в городах-мегаполисах, допустим, в том же Донецке. У них есть кинотеатры. У нас был урок по этой теме. Сказали, что большая часть молодежи посещает именно театры и кино. Если у нас восстановить либо сделать новый театр либо кинотеатр, то молодежь будет, конечно, ходить на дискотеки, но большая часть будет ходить в кинотеатры и театры. Но у нас их нет» (Селидове). «Все надо менять. Начинать по чуть-чуть. Во-первых, с молодежью надо делать что-то однозначно, чтобы этот круг разрослся» (Авдіївка). «Какой у нас менталитет? У нас люди-свиньи, у нас кидают окурки. Поедите в ту же Турцию – там штрафы такие за это, и я считаю, это правильно. Пусть у нас будет не 50 долларов штрафа, а исходя из наших цен. Да, ты кинул бычок в общественном месте, покурил в общественном месте – плати штраф. Чтобы у нас за этим следили. Сейчас про здоровье начнем. Амброзия – это очень большая проблема. Куча людей страдают от нее. Наш мэр любимый – врач. Почему не сделать так, даже заставить организации частные, не частные, чтобы каждый у себя на участке хотя бы вырубил эту амброзию. Близлежащий участок, вот школа – вы вырубываете. Это нормально. Люди задыхаются этой амброзией, страдают. Сделать для молодежи много всего. Те же организации, чтобы люди объединялись, были какие-то интересы совместные» (Авдіївка), – відповідь, що продемонструвала відсутність громадянського суспільства як такого. Крім того була порушена ще одна важлива проблема – юнацького алкоголізму та тютюнопаління, які на думку молоді є результатом відсутності культурного дозвілля молоді: «Есть такая тенденция пойдет, как сейчас, все хуже и хуже... Я недавно зашел в магазин. Я зашел в магазин – там дети бегают, уже пиво покупают. Я в шоке был. А им ведь нечем заняться, не с кем поговорить. Я говорю: что вы сидите, пойдите уроки поучите. А они мне: «А я уроки поучил, вышел, походил, сюда пришел». Что ему делать? Никаких ни клубов, ничего. Я был в шоке: детвора по 10 лет сидит, пиво пьет. Сидят одни 20 лет, другие 10 лет – сидят все вместе, собрались, пива купили, пьют».

Таким чином, можна стверджувати, що загалом Донеччина є малоактивним регіоном з точки зору молодіжної громадсько-політичної активності. Зважаючи на

ряд ментальних, історичних, економічних та політичних причин, Донеччина особливо потребує стимуляції молодіжної громадсько-політичної активності. Окрім того, як ми бачимо, молодь Донеччини на комунікативному рівні є досить закритою, тому постає нагальна потреба створення умов для комунікації молоді Донеччини з молоддю Києва та інших регіонів України.

Закарпатська область

У фокус-груповому дослідженні взяло участь 35 учасників з міст: Берегово, Мукачево та Ужгорода. Учасниками були молоді люди віком від 16 до 28 років. За соціальним станом – студенти, громадські діячі, приватні підприємці, працівники сфери послуг, держслужбовці, журналісти, юристи, представники творчих професій.

Головна мета фокус-групового дослідження – визначити рівень участі молоді у суспільному та політичному житті міста і країни загалом, а також окреслити комплекс дотичних проблем.

Узагальнення й висновки

На запитання: «*Чи бере участь молодь у політичних процесах вашого міста (регіону)?*» молодь Закарпаття відповіла, що дуже мало: «Дуже мало»; «Наша молодь не дуже цікавиться політикою»; «І сама не цікавиться, і немає людей в Мукачеві, які б почали тим займатися. В принципі, колись було тим цікаво займатися, були люди, які цим займалися. Це було під час Помаранчевої революції. А зараз дуже погано в цьому плані», – відповідали в Мукачеві. У Берегово теж молодь відзначила досить низьку громадсько-політичну активність: «Ні»; «Ну, не зовсім ні, але мало»; «Бере участь у акціях. У фестивалях, наприклад. Можна так охарактеризувати, що активність слабка, але їх треба просто зорганізувати, і можна з ними працювати. Потрібен поштовх», – сказали в Берегово. В Ужгороді ситуація схожа, проте там відзначили делікілька важливих моментів: «Деколи бере. Коли це стосується, напевно, самої молоді. В такому випадку, так»; «Бере, але не в повній мірі. Якщо взяти для прикладу останню молодіжну акцію по сакурах, це один з яскравих прикладів того, що бере, але не доводить до кінця»; «Є ще один момент.

Преса дуже рідко на цьому акцентує увагу. Вона (молодь) наче й бере, але хто про це знає про це? Тільки сама молодь у соцмережах».

У відповідях на запитання: *«Чи бачите ви перешкоди для участі молоді в громадсько-політичних процесах міста?»* молодь Закарпаття визначила такі перешкоди:

- *Внутрішня перешкода, що виявляється у небажанні та незацікавленості самої молоді у громадсько-політичній активності:* «Найбільша проблема – це, по-перше, небажання»;
- *Безрезультативність такої діяльності, коли молоді люди загоряються певними ідеями, але через брак багатьох факторів не доводять справу до кінця і полишають ідею загалом:* «Я думаю, будь-яка людина, яка щось робить, хоче бачити, що це приносить якийсь результат. Може, й явних перешкод немає, але немає й заохочення, у цьому й проблема»; «Це найбільша проблема, що людина починає, намагається пробиватися, а потім не виходить і покидає те. Людина повинна бачити результати своєї праці».
- *Небажання старшого покоління поступатися своїми «місцями» на користь молодим:* «Старше покоління не хоче молодь бачити біля себе, поступитися своїм місцем молодій людині. Проходять роки, молодь виростає, вже 30 років, вже не молодий, і просто йде з політики».
- *Переконання, що громадсько-політична активність забирає багато часу, але не приносить фінансової вигоди:* «Перед кожним з нас стоїть вибір, чи ми будемо займатися тим, чим хочемо, чи будемо робити так, щоб нам було добре. Це зовсім дві різні речі. Але у нас є вибір. Ми можемо піти на роботу, ми можемо займатися політичною чи соціальною діяльністю, і може щось з того вийти, а може й ні. Ми всі стоїмо перед вибором».
- *Неправильне тлумачення громадської і політичної активності:* «Але треба спочатку зрозуміти саме поняття політики. Зараз в більшості розуміють політику, як діяльність не побудови правової держави, а діяльність побудови свого бізнесу. Які пріоритети ти перед собою ставиш? Це питання для кожного»; «Є ціль бути, наприклад, у міській раді, районній раді, щоб звідти вже впливати. Якщо ти молода людина, ти розумієш, які проблеми є у

молодої людини. Якщо ти старша людина, ти вже забуваєш про проблеми молоді людини. Є просто ціль стати депутатом місцевої ради, і вже тобі легше впливати. А так в основному хочуть робити бізнес».

- *Недостатнє висвітлення в ЗМІ громадсько-політичної діяльності молоді.* На думку самої молоді, це є перешкодою: «Погане висвітлення інформації. Це перешкода. Тобто, не хочуть журналісти писати про те, що дійсно зробили студенти або просто молоді люди. Вже було багато прикладів. Наприклад, хто засаджує сакурою Ужгород? Молодіжна ініціатива. А що, немає партії? Тоді ми не знімаємо, не напишемо, якщо немає якоїсь партії. Це особливо яскраво видно перед виборами, за рік до виборів і т.д. Преса не хоче сприяти висвітленню того, що і молодь щось робить. Якщо вона (молодь) може спиратися на те, що її висвітлюють, її показують, вона більше би щось робила, інші би теж би підключалися».
- *Етнічні перешкоди.* Мультиетнічність є характерною особливістю Закарпаття, і в багатьох випадках ця особливість стає проблемою: «Перешкода є, у Берегово специфіка така: 75% угорців і решта – українці і росіяни. Перешкода є на етнічному, національному рівні. Тяжко вони часом між собою знаходять спільну мову», «Так, на локальному рівні. Якщо ми говоримо про Закарпаття, то тут таких міст три, щоб було так багато угорців. І плюс перешкода в тому, що, наприклад, Угорщина фінансує тут громадські або політичні рухи більші, і тут йде на рівні міждержавному перешкода. Угорці дістають кошти на проведення якихось заходів, на фінансування громадських організацій, політичних партій. Це можна сепаратизмом назвати. А загалом українським рухам тут важко. Щоб сконтактувати угорців і українців разом, робити якісь дії, заходи, акції, а це дуже важко»; «Якщо ми беремо свій район. Тут угорські партії спонсорують майже все. Це була їхня ісконна територія. А наша держава не спонсорує тут нічого і не буде того робити».

Згідно з офіційним переписом населення у 2001 р. загальна чисельність населення Закарпаття складала – 1 мільйон 254,6 тисяч чоловік. Населення центру Закарпаття, міста Ужгород, налічує до 120 тисяч чоловік. В цілому на території закарпатської області проживають представники близько 85 різних національностей:

1. Українці – 1976.479 проживають на більшості території Закарпаття. Закарпатські українці розділяються на 4 специфічних етнографічних групи: Бойки – Воловецький, Міжгірський райони, Лемки – Великоберезнянський район, Гуцули, – Рахівський район, Долиняни – низинні і предгірські райони.
2. Угорці – 151.516: Берегівський, Виноградівський, Ужгородський, Хустський райони.
3. Румуни – 32.152: Солотвінський район.
4. Росіяни – 30.993: Ужгород, Мукачево, Свалява, Чоп.
5. Роми – 14.004: Ужгород, Берегово, Свалява, Корольово, Мукачево, Вілок.
6. Словаки – 5.695: Ужгородський, Свалявський і Перечинський райони.
7. Німці – 3.582: Павшино, Паланок, Синяк, Усть Чорна, Тячів, Німецька Мокра.
8. Білоруси – 1.540: Ужгород, Мукачево.
9. Євреї – 565: Ужгород, Мукачево, Хуст.
10. Поляки – 518: Ужгород.

На запитання: *«Чи є в вашому місті (регіоні) громадсько-політично активна молодь, яка могла би сформувати свою політичну команду?»* молодь була одностайною в тому, що такої молоді практично немає. Це помітно у відповідях: *«У Мукачеві, можливо, така молодь є, але про неї ніхто не знає. Їх в першу чергу потрібно підштовхнути, всього навчити. Сказати, показати, що щось таке є, є такі люди, які можуть допомогти. Це в першу чергу будуть студенти наших вищих навчальних закладів. Немає зараз тих людей, що йди туди, давай зробимо те і те. А сама людина, яка чогось не знає, але хоче, цього не зробить. Хіба що вона вже дуже буде хотіти, вона знайде цих людей, її навчать, підкажуть. А в Мукачеві у нас завжди була апатія. Наприклад, Фондація регіональних ініціатив, ви всі знаєте, – це велика регіональна організація по всій Україні. Вона в Ужгороді дуже класно робить, по цілій Україні класно робить. Тут в Мукачеві ми з нею займалися, щось робили. Потім ми вийшли на якийсь другий рівень, за нами людей вже не було. Немає цих людей просто»;* у Берегово сказали, що: *«Немає лідера, по-перше, по-*

друге, немає грошей»; «Тільки у нас уже створені політичні партії, мастодонти, можна сказати, які вже вкорінилися в цю систему. Якщо навіть буде якийсь молодіжний лідер, йому буде дуже важко пробитися саме тут в Берегові». В Ужгороді у молоді трохи інакша позиція: «Звичайно, є. Просто це надто окремі люди. Незважаючи на те, що вони дуже активні, дуже харизматичні, якраз ця пасивність молоді до політики, про яку говорили вже, заважає підключатися до цих людей. А їх надто мало, щоб серйозно на щось впливати».

Запитання, які покликані окреслити ситуацію громадсько-політичної активності в регіоні.

Так як і в інших регіонах України дуже жваве обговорення серед учасників викликало питання про морально-етичні та професійні якості молодої людини, яку можна вважати громадсько-політичним активістом. Щодо цього запитання Закарпаття характеризується найчіткішим окресленням якостей – молодь чітко розуміє, що необхідно знати й вміти: «Цілеспрямованість, лідерство, здоровий цинізм, наполегливість» (Мукачево); «Освіченість, харизма. Обов'язково вміти зацікавити. Без цього жоден громадський рух не може існувати» (Ужгород); В Берегово це питання обговорювалось найжвавіше. І тут молодь відрізнялася найрішучішими позиціями: «Гарна освіта, національна ідея і висока загальна культура має бути»; «Людина має бути гарним організатором і бути харизматичною, для того аби залучити до себе людей, для того, щоб переконати спонсорів, для того, щоб нинішню владу в чомусь переконати»; «Точно не можна сидіти й нічого не робити! Навіщо тоді їсти? Все рівно у нас відкладаються шлаки і т.д. Можна харчуватися здоровою їжею. Це приклад той самий. Якщо нічого не робити. Я знаю, що більшість цих акцій – просто піар, за цим молодіжним рухом просто якийсь політик стоїть, політична організація. Це теж не вихід, я теж не сприймаю. Створюється молодіжна організація, так, місяць-два вона незалежна, а потім все. Але все одно треба діяти. Треба збиратися громадою, щось вирішувати. Бодай щось зробити, аби хоч на якомусь ґрунті об'єднати українців і угорців тут»; «Потрібна чітка програма дій»; «Я, особисто, й буду шукати таких людей. Не значить, що я на завтра знайду їх. Буду шукати далі. Хтось знаходить зразу, хтось через певний період. Це людська сутність».

На запитання: *«Як ви можете схарактеризувати рівень активності молоді у вашому регіоні в часових рамках: 1991–2004, 2004–2010 та в нинішній період?»* закарпатська молодь відповіла так: «В 90-х, коли боролися за незалежність, молодь була активною, бо всі хотіли з совка вийти, потім до 2004 року, я би сказав, ця лінія була пряма. Вона йшла, не було ніяких коливань ні вниз, ні вгору. В 2004 році у всіх містах вона пішла вгору, і в нас тут теж. Бо всі люди на щось сподівалися і дуже вірили. А в останній період пішло розчарування, пішов негатив»; у Берегово підсумували: «У нас в Закарпатті зараз молодь взагалі неактивна. А в Берегові тим більше». У Мукачево були схожі міркування: «У 2004 році, можна сказати, був пік. Його порівняти можна з 1991 роком, коли проголосити незалежність. Тоді був пік і у 2004. Це дві такі точки. А зараз видно, що активність впала». В Ужгороді були ідентичні думки, проте вразило те, що саме в Ужгороді змогли чітко спрогнозувати рівень активності молоді на півроку вперед: «Мабуть, наступний рік має бути також пік. Чи може й з кінця цього почнеться».

Щодо запитань, які стосувалися конкретних проявів громадської активності: *«Чи наявні у вашому місті (регіоні) молодіжні рухи? Громадські організації? Неформальні об'єднання молоді? Політичні організації, партії? Студентське та шкільне самоврядування? Ті, хто організують флеш-моби і квести? Організація дозвілля молоді? Молодіжні ЗМІ?»* можемо ствердити, що порівняно з іншими областями, де проводилося дослідження, Закарпаття є досить активним: тут діють багато громадських організацій; проводиться найбільша кількість фестивалів (на одну область) в Україні (минулого року їх було 304); молодіжні осередки політичних партій реально діють, а не існують «для галочки»; існують інформаційні портали, ЗМІ, у тому числі молодіжні. Власне, це можна побачити й з відповідей учасників дослідження: «В Берегові є 68 громадських організацій (В Берегівському районі офіційно зареєстровано 101). А молодіжних більше 25, це точно. На папері. Реально діють звісно не всі»; «Активно діє громадська організація „Фронт змін”. Але вона не є молодіжною, хоча й молоді там багато» (Берегово). Мукачево: «У нас є неформальна організація – Церква живого бога. Там купа людей, там малюють, грають, спортом займаються. Там реально неформальна організація, вони займаються всім. Там дуже багато молоді. От неформальна організація. Вони всюди, вони концерти роблять, все»; «Два місяці тому в

Мукачеві був панк-рок концерт. Групи були ужгородські і одна мукачівська»; «У нас недавно був байкер-зліт, великий концерт. Ми все забезпечили, все зробили. У нас, в принципі, є байкери, але в Ужгороді більше». В Ужгороді молодь поіменно називала реально діючі організації: «Фундація регіональних ініціатив, Студентська Республіка»; «Демократичний альянс, Європейський центр, Профком студентів університету, Єдине студентство»; також називали різні молодіжні ініціативи «Є кілька літературних клубів. Про ту саму „Ротонду” знають, бо вони фестиваль роблять. Можна сказати без всякого особистого відношення, що люди працюють»; «Наприклад, профком студентів УжНУ. Ми недавно відвоювали собі гарячу воду».

На запитання: «Які на вашу думку першочергові інтереси молоді у вашому місті (регіоні)?» відповіді були аналогічні до решти регіонів України – для Берегово і Мукачево це: «Дозвілля»; «Немає кінотеатру. Він є, але його немає. Там взагалі нічого не крутять», «Та він скоро розсиплеться»; «Там просто бібліотеку організували. Це теж дозвілля, але туди ніхто не ходить»; «Там вже жук-короїд проїв все що можна. Є у нас угорський театр, але не всі знають угорську мову, щоб ходити туди», – підкреслили проблему дозвілля у Берегове. «Нормальна освіта, хоча би це»; «А потім хоча би нормальна робота, а не 900 гривень, як у прибиральниці». В Ужгороді, як не дивно, також повною мірою не задовольняються культурний попит молоді: «Немає літературних нормальних гуртків чи студій, немає навіть продукту нормального літературного, щоб воно цікавило. Тепер люди повинні писати простіше, щоб всі розуміли, вже не можна писати на якомусь такому рівні. Немає театру толком. Те, що завозять – дуже класно. Вони кілька постановок поставили, наче все ожило». Ще одну потребу молоді окреслили в Ужгороді, проте в інших регіонах про це теж говорили: «Зараз немає сили прикладу. Ви можете зараз назвати людину, на яку вам варто орієнтуватися? Просто навскидку. Тут, у Закарпатті. Людина, життєвий шлях якої молодь могла би повторити. Немає цієї сили прикладу. А від неї вже все інше відштовхується. В людини немає ніякої мотивації показати себе». Підсумовуюча думка звучала так: «Згуртованості в нас немає, оце біда. Освіченості, правової культури. Також інформації бракує навіть на найпростішому рівні».

Блок запитання щодо доступу до інформації

Щодо запитання: *«Яким на вашу думку є рівень доступу молоді до сучасних засобів комунікації, нових медіа, соціальних мереж?»* загалом можна стверджувати, що рівень доступу молоді до нових медіа на Закарпатті є високим. Причому на відміну від інших областей України, де популярними є лише соціальні мережі, розраховані ні на країни СНД (Вконтакте, Мой Мир, Однокласники) міжнародні соціальні мережі користуються теж популярністю (Facebook). Ось як молодь розподілила користувачів соціальних мереж на Закарпатті: «ВКонтакті для того, щоб музику послухати, погратися, а Facebook – це мережа, де можна вже разом об'єднатися в цій новій мережі і там спілкуватися. Але щоб щось нове дізнатися: про освіту, політику, економіку»; «ВКонтакті просто неякісна аудиторія. В якому ракурсі? Там малолітки. А у Facebook немає тієї кількості, яка потрібна для якогось зрушення. Тут є і плюси, і мінуси». З відповідей на запитання про *«Рівень комунікації молоді вашого міста (регіону) з молоддю інших міст, регіонів, країн?»* можна зробити висновок, що досить великий відсоток молоді спілкується з молоддю інших регіонів; це може бути зумовлено великою кількістю туристів та близькими кордонами Угорщини, Словаччини та Румунії.

Блок загальних питань, які передбачають певний аналіз учасниками фокус-групового дослідження ситуації в регіоні

Запитання *«Чи впливає на вашу думку політична ситуація в Україні на рівень активності молоді?»* показало загально пасивне ставлення до політики як такої. Респонденти неохоче і роздратовано відповідати на це запитання: «Та дістали вони вже всіх, і молодь, і старих – всіх дістали»; «Плювати на них»; «Просто всі стали зараз пофігістами»; «Чим гірша ситуація, тим більш активними всі стають, і молодь у тому числі».

Блок запитань щодо масових молодіжних акцій, які є конкретним проявом громадської активності

На запитання: *«Чи проводяться у вашому місті (регіоні) масові молодіжні акції?»* в Берегово відповіли, що культурні заходи та соціальні проекти проводяться, а політичні – дуже мало: «Фестиваль Берег-фест – дуже великий,

відбувається щороку; фестивалі вина різні, марафон був цього року, різноманітні соціальні акції»; «А політичні майже ні. Під час виборів хіба що»; «Мітинги за 100 гривень». Такої ж думки респонденти й в Мукачеві: «В основному культурні»; «Була акція проти підвищення тарифів на воду. Але у нас такі акції рідко відбувається»; «Були проти податкового кодексу. У нас вийшло кілька чоловік. В інших містах, навіть не таких великих як Мукачево, в інших районах проводилися дійсно акції, закривалися магазини». У самому Ужгороді ситуація схожа: «Культурні більше проходять»; «Проти куріння акція була. «Від серця до серця», фестивалі»; «Політичні акції значно меншою мірою».

Відповіді на запитання *«Чи легко підбурити молодь вашого міста (регіону) до масових акцій? І до яких саме?»* були практично таким ж як і не попереднє запитання – на Закарпатті складно підбурити молодь до політичних масових акцій, проте простіше до соціальних та культурних: «Соціальних, в принципі, можна»; «На соціальні ще з натяжкою прийдуть, а на політичні – ніхто не прийде»; «Є певча частина людей, які в суті свої активні, вони підуть і на культурні, і на соціальні, і на політичні. Але таких людей дуже мало. А залучати нових не завжди виходить»; «Ще нашу молодь привчили до цих подачок на політичних акціях, і вони вже машинально питають: «А скільки платять?», навіть не задумуючись про цьому чи цікавить їх тема акції чи ні. Може вони б і за дарма пішли, за свої ж інтереси, але їх привчили до цих подачок: 50–100 гривень».

Загалом, аналізуючи рівень активності молоді на Закарпатті, варто наголосити на декількох моментах. По-перше, порівняно з іншими регіонами України, де проводилися фокус-групові дослідження в межах проекту «Нове покоління влади в Україні: перспектива молоді», молодь на Закарпатті є дуже активною. І це спостерігається вже на ментальному рівні. Якщо на Донеччині молодь переконана, що держава їм щось «зобов'язана», то на Закарпатті зовсім інакша позиція: «Тобі щось треба? Йди й роби. А як не можеш, то знайти тих, хто допоможе. А якщо вже критична ситуація, то владу, яку ми вибирали, яка нам служить, до неї й треба звернутися з вимогою. А як ні, то для чого нам така влада?». Виходить, що саме ставлення до влади як такої є більш європейським. Крім того, як вже йшлося на початку, важливим моментом для Закарпаття є

поліетнічність, яка має значний вплив практично на всі сфери життя. Тому, оскільки кожна етнічна група намагається згуртуватися в свої громади, загальної консолідації в регіоні не спостерігається. Закарпаття історично було і є поліетнічним, люди там вже призвичаїлися до жити по окремістю. Крім того, вже після проведення фокус-групових досліджень мені стало відомо, що багато українських, і так само угорських політичних сил «грають» на цій мультиетнічності Закарпаття у своїх інтересах – в посиленні роздробленості населення. Це в свою чергу впливає на молодь, на її нездатність до конструктивного діалогу. У своїй поліетнічності Закарпаття унікальне тим, що в кожній окремій громаді є свої молоді лідери: в угорців, словаків, ромів, румунів і т.п. І якби лідери всіх цих громад могли об'єднатися завдяки спільній ідеї, то це була би дійсно потужна громадська або навіть політична сила.

Насамкінець, хотілося б висловити індивідуальне спостереження. Чомусь молодь Закарпаття, не зважаючи на велику кількість громадських ініціатив, культурних заходів, соціальних акцій і т.п. не вірить у власну активність, і вважає себе пасивною. Єдине чим можу це пояснити, то це тим, що молодь має великий нереалізований потенціал, тому й не вважає себе достатньо активною.

Київ

У фокус-груповому дослідженні взяло участь 12 учасників з міста Києва. Учасниками були молоді люди віком від 16 до 28 років. За соціальним станом – студенти, громадські діячі, представники субкультур, держслужбовці, журналісти, учні, представники творчих професій та безробітні.

Головна мета фокус-групового дослідження – визначити рівень участі молоді у суспільному та політичному житті міста і країни загалом, а також окреслити комплекс дотичних проблем.

Узагальнення й висновки

Як не парадоксально, але київська молодь є однією з найпасивніших в Україні. На запитання: «Чи бере участь молодь у політичних процесах вашого

міста?» кияни відповідали, що дуже мало: «Если считать выборы политическим процессом, то, скорее всего, берут». Це пояснюється декількома чинниками: у Києві відсоткове співвідношення приїжджих досить велике, тому багато проблем, які стосуються власне міста, їх не особливо турбують; з іншого боку – у відсотковому співвідношенні активної молоді в Києві об'єктивно дуже мало.

На запитання *«Чи бачите ви перешкоди для участі молоді у громадсько-політичних процесах міста?»* – очевидна відповідь, що реальних перешкод у Києві немає. Перешкодою є лише аполітичність київської молоді, яка визначається обуреннями відповідями: «Если ты вкальываешь, как проклятый, то у тебя нет времени на это. Необходимо деньги зарабатывать»; «Если у человека есть желание, тогда он берет. Если у него нет желания, то, естественно, там уже не затынешь»; «Мотивация. Должно быть что-то, такая работа должна вознаграждаться. Очень многие хотят заниматься этим, но они просто оказываются перед фактом, что просто бьются головой о стенку, в закрытые двери и невозможно, нет проблеска фактически».

Що стосується запитання про *«..наявність нового покоління молоді в Києві, яке могло би створити нову команду, задля вирішення місцевих проблем»* варто зазначити два ключові моменти: по-перше, ті з молодих людей, що «йдуть в політику» в більшості не бачуть себе саме в міськраді чи облраді, вони «мітять» відразу на посади загальнодержавні; по-друге, ті молоді люди, які все ж потрапляють в управління Києвом, є чийось протезе, таким чином команди, яка була б націлена саме на інтереси міста не може бути, в принципі: «Я думаю, что люди есть, но команды нет. Команда – это не то слово, которое можно применить. Они просто не знают о существовании друг друга»; «Є нібито багато людей, які ніби й хочуть щось зробити, але які не знають один про одного, і, можна сказати, рухаються в одному напрямку, але не співпрацюють один з одним. Вони розпорошені»; «Тому що всі хочуть бути відразу керівниками. Наше студентське самоврядування незрозуміло створене. Тому що є різні ради на базі гуртожитків, інститутів, університетів, при Кабміні, при адміністрації, при міністерстві освіти, при кожному міністерстві є своя рада студентів, при кожному міністрі є, є рада

студентів Києва, є всеукраїнська студентська організація. Тобто, їх дуже велика кількість, а коли доходить справа до праці, то вони не об'єднуються один з одним».

Запитання, які покликані визначити ситуацію громадсько-політичної активності в місті.

Кияни не виявили бажання обговорювати запитання про морально-етичні та професійні якості молодої людини, яку можна вважати громадсько-політичним активістом, будучи переконаними, що це є очевидним.

У відповідях на запитання: *«Як ви можете схарактеризувати рівень активності молоді у вашому регіоні в часових рамках: 1991–2004, 2004–2010 та в нинішній період?»* кияни показали, що непогано знають/пам'ятають історію: «Я знаю приклад дійсної активності молоді ще у 90-ті – це приклад фактично наших батьків, так звана революція на граніті. Але крім того, за час незалежної України був лише один сплеск – це Помаранчева революція»; «Були якісь рухи, які Тимошенко організувала – «Україна без Кучми», там були в основному студенти»; «А я вважаю, що ніколи молодець не була активною в Києві. Молодець завжди в основному – це раздолбай. Во все времена есть какая-то активная часть, но в основном всегда это – погулять, выпить. Есть лишь единичные случаи в нашей истории, когда молодець реально поднималась во имя чего-то, и да одержание независимости – это один из тех примеров. Но в целом... В Києві молодежи нет смысла быть активной...»; «З приводу політичної активності – це був переломний момент – Помаранчева революція. Студенти просто повірили, що вони щось можуть змінити. До того, я думаю, всі змирилися з такою думкою, що толку мені йти на вибори, вже й так все вирішено, все буде так, як має бути. А тут був такий переломний момент, що начебто все вирішено, а потім раз, і все змінилося. З іншого боку, дали такий собі поштовх тим, що підняли їхню самооцінку. Тільки після Помаранчевої революції почали розглядати студентів як ресурс, як матеріальний ресурс, як ресурс для чогось. Зараз, якщо пошукати в інтернеті, дехто може за 3–4 дні вивести 5 тисяч людей на вулицю і зробити маленьку революцію»; кияни традиційно Помаранчеву революцію приписують на свій рахунок: «Банально того же Ющенко мы смогли сделать президентом. Ну и что, что мы его сделали? Сразу же сделали парламентско-президентскую

республіку, і Ющенко сидел тихо, крім своїх пам'яток і ульєв ничего не решал. Что сейчас? Пришел Янукович. Ну да, пришел на 4 года позже. Только пришел к власти – через 2 месяца у нас опять президентско-парламентская республика. Что поменялось? Ничего не поменялось. Соответственно активность упала».

На запитання, що стосувалися конкретних проявів громадської активності: *«Чи наявні у вашому місті (регіоні) молодіжні рухи? Громадські організації? Неформальні об'єднання молоді? Політичні організації, партії? Студентське та шкільне самоврядування? Ті, хто організують флеш-моби і квести? Організація дозвілля молоді? Молодіжні ЗМІ?»* кияни відповідали досить активно, оскільки таких проявів дуже багато. Серед громадських організацій в першу чергу назвали: Фемен, Молодіжну Варту, Демократичний Альянс, ФРІ, Фонд «Європа ХХІ»; серед рухів: Без Цензури, Антитютюновий рух, Рух за збереження старого Києва. Серед неформальних об'єднань молодь називала субкультури, мистецькі об'єднання, реконструкторів і т.п. Студентська асоціація студентського самоврядування, Рада старшокласників, студентські профкоми. Щодо флешмобів і квестів, то зразу були названі <http://quest.ua>, <http://stopskuka.in.ua>. Серед ЗМІ назвали: ««Лови Момент», «ШО», «Рупор», «Индиго».

Блок запитань щодо доступу до інформації

На запитання: *«Яким на вашу думку є рівень доступу молоді до сучасних засобів комунікації, нових медіа, соціальних мереж?»*. У Києві спостерігається перенасичення інформацією, а особливо в нових медіа, відтак ми спостерігаємо зниження активності молоді Києва, і це перенасичення є одним із його чинників.

Блок загальних питань, які передбачають певний аналіз учасниками фокус-групового дослідження ситуації в регіоні

Відповіді на запитання: *«Чи впливає, на вашу думку, політична ситуація в Україні на рівень активності молоді?»* показали, що політична ситуація в Україні найбільшою мірою впливає саме на молодь у Києві, оскільки про те, що відбувається в Києві дізнаються першими, спостерігається «прямий вплив»: «Коли цей вплив заряджений певним негативом (а нині так і є), то молодь відчуває його

першою, бо поки інформація дійде в інші регіони України пройде час, поки вони відреагують – ще довше. А тут, ми мусимо моментально реагувати на ці виклики. Тому київська молодь є лакмусовим папірцем для всієї України – якщо кияни терплять, то й ми терпітимемо; Якщо Київ не терпить – то й ми постараємося в якійсь формі не погодитися...».

Блок запитань про масові молодіжні акції, які є конкретним проявом громадської активності

На запитання *«Чи проводяться у вашому місті масові молодіжні акції? Акції протесту, політичні акції, перформенси, пікети і т.д.?»* була одна дуже влучна і вичерпна відповідь: «Так, проводяться, навіть занадто багато».

На запитання: *«Чи легко підбурити молодь вашого міста до масових акцій? І до яких саме?»* кияни влучно зауважили, що загалом це не складно, але молодь за останній час в Києві стала перебірливою до стимуляцій активності з боку політиків, і зразу відчуває, коли ця стимуляція є штучно.

Загалом, оцінюючи рівень активності молоді Києва, можна наголосити на тому, що молодь загалом є настільки активною, наскільки того вимагає політична чи економічна ситуація в Україні. У Києві існує достатня кількість громадських організацій, ініціатив, рухів. Не можуть же всі бути активістами, це було би не правильно, і не природньо. Тому київська молодь достатньо адекватна в своїй активності, це гарно видно особливо за останній час: молодь більше не «ведеться» на політичні маніпуляції (крім тих, хто банально заробляє на мітингах і протестах), а зосереджує свою увагу на тих питаннях, які є важливими саме для молоді, і саме для київської молоді. Це помітно, якщо згадати останні масові акції, які відбулися в Києві: серія протестів проти дій чинного міністра освіти; акції проти внесення змін у Податковий кодекс; «Марш безквартирної молоді», покликаний привернути увагу до невиконаних обіцянок чинної влади з приводу молодіжного житла; масові акції задля стимуляції внесення змін до закону про рекламу тютюнових виробів; прийняття закону про доступ до публічної інформації. Тому не те щоб всій молоді України варто було рівнятися на киян, проте повчитися адекватній оцінці політичних процесів та відповідній реакції на них, не завадило би.

Тернопільська область

У фокус-груповому дослідженні взяло участь 26 учасників з міст Кременець, Тербовля та Тернопіль. Учасниками були молоді люди віком від 16 до 29 років. За соціальним станом – учні, студенти, представники громадських організацій, безробітні, держслужбовці, волонтери, журналісти.

Головна мета фокус-групового дослідження – визначити рівень участі молоді у суспільному та політичному житті міста і країни загалом, а також окреслити комплекс дотичних проблем.

Узагальнення й висновки

На запитання: «*Чи бере участь молодь у політичних процесах вашого міста (regionu)?*» більшість учасників наголошували на недостатньому рівні активності молоді: «*Молодь недостатньо бере участь у політичному житті. Буквально що я бачила під час того, як навчалася, – це мітинги до помаранчевої революції. Це буквально все, що молодь зробила для суспільного життя. Це були різні виступи. А загалом того недостатньо*»; «*У моєму місті проводяться лише зібрання з нагоди якихось свят, до Дня незалежності чи інших. Культурні лише. Полічина активність низька*»; «*В мене така позиція, що молодь менше інформована щодо різних політичних реформ, змін і політичного становища в суспільстві. Молодь не цікавиться місцевим самоврядуванням. Єдине, що я знаю, – це програма „Студенти до місцевого самоврядування”, в якій сама брала участь. Завдяки цьому я набагато глибше пізнала як політику, так і владу. Але інші люди, з якими я спілкуюся чи знаю, практично не цікавляться цим*»; «*Дійсно, дуже мала кількість молоді бере участь у політичному житті. Є така позиція: держава нічого не зробила для мене, тому я нічого не буду робити для держави*», – такими були міркування в Кременці. В Тербовлі молодь була більш оптимістичною: «*Дійсно, є члени партій, які є молодими людьми. Дійсно, багато з них ідеологи. Як показали останні місцеві вибори, дуже багато людей активних. Дійсно, активна молодь, хоча далеко не вся*»; У Тернополі молодь такої ж думки: «*Дуже малий відсоток, як на мене*»; «*Якщо й бере, то цієї участі не видно. Немає про неї ніякої інформації*». Міркування, яке

підсумувало все вищесказане: «На рахунок активності молоді – справді, недостатня активність проявляється з боку молодих людей. Але я думаю, що все це зумовлено вже таким усталеним менталітетом українців. Ми вміємо гарно протестувати, але проти чого ми протестуємо, конкретно не знаємо. Крім того для молоді існує велика проблема відсутності якісної інформації з надійних джерел, а не просто з певних листівок, бігбордів, реклам, які по всьому телебаченню та Інтернету. Тому, я думаю, справді молодь проявляє недостатню активність ще й тому, що їй просто не вистачає інформації».

У відповідях запитання: *«Чи бачите ви перешкоди для участі молоді у громадсько-політичних процесах міста?»* помітно, що молодь Тернопільщини не бачить явних перешкод, проте внутрішні перешкоди, на їхню думку, полягають у пасивності самої молоді: «Конкретних перешкод, звичайно, немає, як на мене. Ми можемо створювати будь-які, навіть політичні організації. Ми можемо бути політично активними, ніхто не забороняє»; «По-перше, це мала обізнаність молоді про її можливості. Поінформованість невелика. І саме небажання, байдужість»; Ще на районному рівні, в місці Кременці наголосили на проблемі зміни поколінь у владі: «Вони (молоді політично активні люди) є, але їм не дають змоги нічого зробити. На сесії міської ради, я там кілька разів була, присутні молоді люди віком 25–30 років. Але все одно старше покоління, яке вже там роками, створює певні перешкоди». Підсумували обговорення цього запитання майже афоризмом: «Жити краще хочуть всі, а робити щось – ніхто!».

Нове покоління молоді, яке могло б впливати на різні сфери життя в місті, на Тернопільщині є, проте це дуже мала кількість людей, вважає молодь: «Треба змінити свідомість людей, а потім щось робити. Щоб зараз таку команду створити, щоб вона щось змінила і вирішила на рівні міста – це, мені здається, нереально». Окрім цього молодь наголосила на необхідності лідера, котрий міг би об'єднати молодь: «Мені здається, що молодь чекає якогось месії, який прийде і зробить щось за них. Або візьме за руку і поведе».

Запитання, які покликані визначити ситуацію громадсько-політичної активності в регіоні.

У відповідях на запитання про морально-етичні та професійні якості молодої людини, яку можна вважати громадсько-політичним активістом, молодь Тернопільщини в першу чергу особливо наголосила на патріотизмі та національній ідеї: «Людина просто має любити свою країну»; «Так! Не рвати на собі сорочку, а просто любити. Бо коли набиваєш кишені грошима, то це каже про те, що ти не любиш землю, де живеш, тобі на неї плювати»; «Я згоден. Проте має бути не просто любов до країни, має ще бути чітка національна ідея, тобто те, як ми бачимо нашу Україну сьогодні і завтра»; «Крім України в душі, це ще має бути людина вольова, мати силу волі, силу духу, не опускати ніколи руки, а завжди впевнено йти до своєї мети».

На запитання: *«Як ви можете схарактеризувати рівень активності молоді у вашому регіоні в часових рамках: 1991–2004, 2004–2010 та в нинішній період?»* молодь Тернопільщини відповіла так: «У нас було три підйоми: 1991 рік, 2002-й і 2004-й. Все. Інші тільки піднялися – нас зразу опускали»; «Це, мабуть, підйом (2004) був перед великим падінням. Ми зараз плавно падаємо. Потім знову помаленьку, через якихось 300 років, може, піднінемося»; молодь в Тербовлі показала гарну обізнаність історії молодіжної активності в Україні: «На мою думку, 1991 рік, революція на граніті, коли студентство піднялося, ото був дійсно підйом. Потім фактично до 1998–2000 року була пряма або навіть вниз в деякій мірі. А потім, коли почалося друге президентство Кучми, вбивство Гонгадзе, акція „Україна без Кучми” – почався невеличкий ріст вгору активності, в тому числі й молоді. В 2004 році – це, напевно, пік за всю незалежність. І потім, оскільки ті сподівання не були виправдані, знову крива пішла вниз. В 2010 році вона, напевно, набагато більше понизилася. Мені здається, це все залежить від дій політиків. Як вони діють, так відповідно ця крива і рухається. Чим гірше вони діють, тим вище йде крива активності молоді. Молодь до певної міри терпить, але коли вже дійсно є речі, які не можна терпіти, починається вибух активності. У тому числі коли була помаранчева революція, студенти Києво-Могилянської академії та університету Шевченка почали це все»; у Тернополі також визначили пікові моменти активності та спрогнозували майбутнє: «Я думаю, що все-таки найбільша активність молоді була в 1991 році. Свідченням цього є референдум про незалежність. Це була найбільша активність. Наступний пік – 2004-й, безперечно. Проте ця активність

може називатися умовною, адже подивімося правді у вічі – цю активність активно стимулювали... Дотепер, можливо, навіть в період 2008–2010 рр. пішов спад, оскільки це були вибори до парламенту, це були перевибори. І просто-напросто набридли одні й ті ж самі монотонні заходи. Пішло на спад. В майбутньому чи буде спад? Скоріш за все, буде, адже пряма активності прямо пропорційно пов'язана з прямою кризи. Чим більша криза в країні, тим більше нагнітається ситуація, тим більше починають активізовуватися люди. Тому якщо буде ще гірше, активність обов'язково буде. Хоча не дай Боже! Бо наступний раз, вже може бути страшне...».

Відповіді запитання, які стосувалися конкретних проявів громадської активності: : *«Чи наявні у вашому місті (регіоні) молодіжні рухи? Громадські організації? Неформальні об'єднання молоді? Політичні організації, партії? Студентське та шкільне самоврядування? Ті, хто організують флеш-моби і квести? Організація дозвілля молоді? Молодіжні ЗМІ?»* показали, що проявів громадської активності в регіоні дуже мало, респонденти називали декілька громадських організацій, але не могли пояснити чим вони займаються: «Я чула про молодіжну громадську організацію «Сокіл» »; Я знаю тільки один, це просвітянський рух, «Просвіта»»; «Ми не проінформовані, мабуть, про це»; ««Пласт» можна назвати, це одні з активних у нас. Можна хоч побачити, що дійсно щось проводиться у нашому місті»; ««Фортеця», «Віра, Надія, Любов», Спілка молодіжного самоврядування»». Шкільне та студентське самоврядування районного рівня на Тернопільщині практично відсутнє. У Терєбовлі сказали: «Немає, ні де-юре, ні де-факто»; «В другій школі, я знаю, було. Раніше, ще як я вчилася, то точно було. Я не пам'ятаю, як правильно називалося, можливо, шкільна рада. Обирався голова шкільної ради, заступники, і відділи були. Але справа в тому, що керували цією шкільною радою вчителі. Тобто, на зібрання шкільної ради приходили обов'язково вчителі, вони вирішували проблеми разом з учнями, вказували, як їх потрібно вирішити. Тобто, я б не назвала це самоврядуванням». У Тернополі студентське самоврядування є значно активнішим, є й Спілка Молодіжного самоврядування: «У нас в університеті самоврядування досить активне. Ми активно контактуємо майже зі всією Європою. Це і студентське самоврядування Канади, Німеччини, Польщі, Америки. Але справа в тому, що

виїзд в інші країни є досить проблематичним». На запитання про молодіжні «крила» політичних партій молодь на Тернопільщині констатувала, що вони є не дуже активними, і що вони існують більшою мірою де-юре, ніж де-факто. Це помітно з відповідей учасників дослідження: «Наскільки я знаю, це є молодіжне крило Партії регіонів, молодіжне крило ВО «Свобода», молодіжне крило «Фронту змін». ««Наша Україна» була, але так, як з «Нашою Україною», так і з молодіжним крилом зараз (мається на увазі роздробленість)»; ««Свобода», «Молоді регіони», «Молода Батьківщина», «Фронт змін»»; «Де-юре існує Українська молодіжна партія. Я пам'ятаю, бачив список. Де-юре вона є. Вона створена ще коли ці люди, напевно, вчилися в вузі. Зараз вона вже займається політикою». Що ж стосується дозвілля молоді, то на Тернопільщині ті ж проблеми, що й на території решти України (районного рівня) – флеш-моби і квести не проводяться, запити культурного відпочинку та дозвілля для молоді практично не виконуються. Молодь згадувала вже про відому проблему відсутності або занедбаності кінотеатрів. У Тернополі ситуація краща, там проводять регулярно і флеш-моби і квести, навіть є окремі організації, які цим займаються – у Тернополі провели декілька наймасштабніших флеш-мобів в Україні (це можна подивитися на YouTube). Така сама ситуація і з молодіжними ЗМІ: на районному рівні вони відсутні як такі, а в Тернополі є, в основному це інтернет-портали, при чому досить потужні (один з них це <http://molod.te.ua/>).

Серед «...першочергових інтересів молоді у вашому місті (регіоні)» молодь визначила 3 основних: працевлаштування, освітні обміни і дозвілля. Варто зазначити, що працевлаштування вже давно є проблемою для Тернопільщини: нині за різними підрахунками більше 100 тисяч людей з Тернопільщини заробляють гроші за кордоном. Про це свідчать відповіді респондентів: «Якось молоді себе реалізувати, якісь гроші підзаробити. Працевлаштування звісно. А не так як батьки виїжджати в Італію, Іспанію»; «Нас ніхто не питає, що ми хочемо. А коли ми кажемо, що ми хочемо, нас ніхто не слухає. Все, що лишається – їхати закордон»; «Справа в тому, що ми навіть не знаємо про багато різних програм, які для студентів існують. У нашому Кременці про них замовчують. Я була на олімпіаді, то більшість студентів, які брали участь в олімпіаді з англійської мови, бували за кордоном саме за якимись програмами. Інститут шукав ці програми спеціально для

них, щоб вони могли в них брати участь. А у нас в Кременці мало хто знає про ці програми. Якщо є, наприклад, веб-олімпіада, у нас єдине що популярне, але вона дуже дорога. А таких, щоб спонсорська програма, немає»; «Басейну немає, дитячих кафе немає, про що можна говорити?»).

Блок запитань щодо доступу до інформації

З відповідей респондентів на запитання: *«Яким на вашу думку є рівень доступу молоді до сучасних засобів комунікації, нових медіа, соціальних мереж?»* можна стверджувати, що рівень доступу молоді до нових медіа на Тернопільщині є високим: «Досить високий рівень. Більшість молоді користується декількома соціальними мережами. Хіба що недолік в тому, що деякі школи та ВНЗ спеціально блокують доступ до соціальних мереж. Наприклад, до тих самих ВКонтакте, Facebook доступ закривають системні адміністратори»; «В Контакті дуже популярна. На другому місці Facebook». «Facebook стає все популярнішим, зараз дуже багато людей там. Ще mail.ru, Мой Мир»; «В Контакті, YouTube – напевно, все».

З відповідей на запитання про *«Рівень комунікації молоді вашого міста (регіону) з молоддю інших міст, регіонів, країн?»* можна зробити висновок, що досить великий відсоток молоді спілкується з молоддю інших регіонів, проте часто це пов'язано з тим, що батьки, а потім і друзі виїхали на заробітки закордон: «Багато спілкуємося, особливо з Італією, Іспанією, Португалією, там де батьки працюють, друзі вже живуть. Щоб не витратити гроші на телефонні дзвінки спілкуємось в соціальних мережах, через Skype, ICQ».

Блок загальних питань, які передбачають певний аналіз учасниками фокус-групового дослідження ситуації в регіоні

Запитання *«Чи впливає на вашу думку політична ситуація в Україні на рівень активності молоді?»* показало низьку зацікавленість та негативне ставлення молоді до політичних «баталій» в Україні. Як і в інших регіонах України молодь Тернопільщини скупко і сумно відповідала, що впливає: «Напевно, криза в першу чергу впливає все-таки. А там хто свариться у парламенті, хто з ким побився, кого посадили – про це знають, але це менше впливає, менш відчутно відгукується на

молоді. Більше бабусі переживають. А молодь якось так: та нічого, виживемо»; «Так, впливає. Помаранчева революція це показала. Молодь побачила фальсифікації, і народ зразу піднімається. Так само революція на граніті».

Блок запитань про масові молодіжні акції, які є конкретним проявом громадської активності

Відповіді на запитання: «*Чи проводяться у вашому місті (регіоні) масові молодіжні акції?*» показали, що на районному рівні на Тернопільщині масових акцій практично не проводиться, лише офіційні свята, такі як День міста або День незалежності: «Останній раз була акція під держадміністрацією масова, це був 2002 рік. Акція називалася «Україна без Кучми», якщо не помиляюся. Там, можливо, 40–50% людей дійсно прийшли добровільно. А в основному відбувається так, що 50–60% – це цільова аудиторія, яка є представниками сіл, що приїхали сюди», – сказали в Терєбовлі. У Тернополі спостерігається значно більше масових акцій, в якій бере участь молодь: «Як вже говорилося, багато флешмобів організують. Багато молоді цим цікавиться, тому бере участь в них»; «У нас остання молодіжна політична акція була недавно, наскільки я пам'ятаю, – це коли було прийнято рішення по харківських угодах. Тоді молодь збиралася біля адміністрації, був мітинг, вони робили кораблики, бо тоді питання стосувалося флоту. Це остання акція»; «Завтра о 2-й дня біля пам'ятника національного відродження акція протесту буде»; «Соціальні акції відбуваються. «Від серця до серця» ті ж самі».

Відповіді на «*Чи легко підбурити молодь вашого міста (регіону) до масових акцій? І до яких саме?*» показали, що молодь Тернопільщини, порівняно з іншими регіонами України значно легше підбурити до масових акцій. Головне питання у тому, щоб або був лідер, який є авторитетом для молоді, або сильна ідея, яка зачіпає інтереси молоді або найглобальніші проблеми України (мова, Конституція, УПА, Чорноморський флот і т.п.): «Найлегше до тих, які стосуються молоді, причому стосуються у найближчій перспективі. Чи легко? Достатньо важко, тому що пасивність грає свою роль, грає свою роль те, що немає одного певного джерела інформації, в якому є всі. І лідера, на якого рівнятись теж нема»; «Так. Лідер потрібен, який має переконати мене, що треба йти»; «До політичних акцій

підбурити найлегше»; «У нас дуже висока політизація молоді. Але щоб реально зібрати молодь достатньо одного із вічних болючих питань України».

Аналізуючи рівень активності молоді варто відзначити, що молодь Тернопільщини загалом не є досить активною, хоча наявний значний відсоток громадсько та політично активних молодих людей. Проте, порівняно з іншими регіонами України, де реалізовувався проект «Нове покоління влади в Україні: перспектива молоді» на Тернопільщині молодь найлегше підбурити до масових акцій. Порівняно з рештою України на Тернопільщині зберігається хоча б якийсь патріотичне виховання, яке безумовно впливає на активність. Патріотизм є одним із стержнів, на якому має базуватися громадсько-політично активна особистість. На Тернопільщині цей стержень є у чималого відсотка молоді.

Болюча тема працевлаштування молоді, навпаки негативно впливає на рівень активності. Бо не знайшовши роботи, громадсько-політична активність падає, а думки спрямовуються у вектор виїзду на заробітки. За нещодавно проведеним опитуванням на Тернопільщині серед дітей та молоді, майже у 25% один із батьків працює закордоном, а у майже 7% обоє батьків. Це звісно впливає на виховання молоді, а відповідно і на її активність.

Здивувала проблема доступу до інформації на Тернопільщині. Оскільки інтернет покриття є нормальним, телефонізація теж. Але зі спілкування з учасниками фокус-групового дослідження стало зрозуміло, що ця проблема на Тернопільщині є у двох площинах: з одного боку, це банальна лінь молоді до того аби сісти і щось пошукати, з іншого боку – неякісна інформація. Наприклад, у багатьох громадських організаціях, які діють в Тернополі, немає своїх інтернет-сайтів, або вони неправильно визначають свою цільову аудиторію, розповсюджуючи інформацію лише в соціальних мережах.

Чернігівська область

У фокус-груповому дослідженні взяло участь 39 учасників з міст: Городня, Куликівка та Чернігів. Учасниками були молоді люди віком від 16 до 35 років. За соціальним станом – студенти, учні, громадські діячі, приватні підприємці, працівники сфери культури, держслужбовці, журналісти та безробітні.

Головна мета фокус-групового дослідження – визначити рівень участі молоді у суспільному та політичному житті міста і країни загалом, а також окреслити комплекс дотичних проблем.

Оцінюючи рівень загальної активності молоді в Чернігівській області, можна сказати, що цей регіон є найпасивнішим з усіх, де здійснювався проект «Нове покоління влади в Україні: перспектива молоді». Молодь продемонструвала цілковите нерозуміння навіть найбанальніших політичних процесів. Крім того, спостерігалася тотальна байдужість до політики і громадської діяльності, що й буде засвідчено у відповідях респондентів.

На запитання *«Чи бере участь молодь у політичних процесах вашого міста?»* притямної відповіді від молоді Чернігівщини так і не прозвучало: *«Якщо це оплачується, то так. У нашому суспільстві і у нашому маленькому місті головне питання – гроші. Батьки малу отримують заробітну платню, в основному це безробітні. Діти хочуть розваг, хліба і видовищ... Вот на это нужны какие-то деньги. Поэтому наша молодежь вступает в разные сборы, куда-то ехают и голосовать. Это дело оплачивается»,* – сказали в Городні; *«Якщо за гроші потримати прапори якоїсь партії, то, звісно ж, бере. А так активного руху молоді в нашому районі у політичному плані зовсім не видно, принаймні зараз»,* – так відповіли у Куликівці. В Чернігові взагалі молодь показала повне нерозуміння суті запитання: *«Выступает на мероприятиях. Те же самые танцевальные коллективы, молодежь танцует для города. Недавно был Майданс, выступали за город». Навіть після перформулювання та уточнення запитання молоді люди все одно не розуміли про що йдеться: «Есть в городе общественные организации, которые тоже занимаются этой работой, в какой-то степени связанной с политикой, и молодежь имеет полное право в этих организациях принимать участие.»*

Відповіді на запитання: *«Чи бачите ви перешкоди для участі молоді у громадсько-політичних процесах міста?»* показали, що реальних та явних перешкод немає як на рівні обласного центру та і на районному рівні. Тому розмова звелася до того, що молоді на Чернігівщині просто не цікаво: *«Скука, тоска зеленая. И везде сидят пенсионеры, молодежи не протолкнуться»; у Чернігові відповіли трохи конкретніше: «Я думаю, нет. У нас страна вроде бы как*

демократичная, свобода слова и т.п.»; у Куликівці ж молодь сказала, що головною перешкодою бачить брак інформації: «Наприклад, проводяться селищні збори. Оголошення десь малесеньке висить: завтра має відбуватися в районному будинку культури. Навіть працівники районного будинку культури не знають про це. Приходять максимум 20 чоловік, а має все селище приходити».

На запитання: *«Чи є у вашому місті (регіоні) громадсько-політично активна молодь, яка могла би сформувати свою політичну команду?»* молодь була одностайною в тому, що такої молоді немає. Це помітно з відповідей: «Очень крайний, маленький процент. Потому что молодежь в данное время не увлекается волонтерством как таковым, да и политикой тоже. В основном это игры, развлечения, возможно, некоторые даже думают о зарабатывании денег, но никак не о волонтерстве, потому что это бескорыстно. Я думаю, что из 100% процентов 10, и это даже преувеличено, которые, возможно, этим бы занимались. Они об этом ничего не знают, ничего не читают, вообще этим не интересуются».

На Чернігівщині спостерігається проблема відсутності нового покоління активної зацікавленої молоді як такого, оскільки, молодь, яка має якісь «вищі» запити вся виїздить в Київ на навчання, а потім і лишається у ньому. Виходить, що та з молодь, яка лишається в області – це або ті, кого все влаштовує (тобто ті, в кого не має «вищих» запитів) або ті, які з якихось причин (фінансових або ж інших) не змогли виїхати до Києва. Тому не можна говорити, що на Чернігівщині взагалі немає активної громадсько-політичної молоді, вона є, але вона вся у Києві.

Запитання, які покликані визначити ситуацію з громадсько-політичною активністю в регіоні

Більш жвавим було обговорення учасниками питання про морально-етичні та професійні якості молодої людини, яку можна вважати громадсько-політичним активістом: «Я думаю, в любой сфере может быть человек активный, что-то нести. Наверное, ему надо способствовать. Лидер»; «Этот человек должен быть самодостаточный»; «Серед якостей, можливо, ініціативність і творчість, щоб він міг щось своє привнести, щось розробити, запропонувати якісь шляхи вирішення

тих самих проблем»; «Цілеспрямованість. Якщо вже людина вирішила щось робити, то вона повинна робити це до кінця», – казали в Городні. У Чернігові зауважили важливий момент: «Человек должен быть толерантным». Справа в тому, що Чернігівщина знаходиться дуже близько до кордону з Білорусією та Росією, тому проблема толерантності там стоїть досить актуально.

Ще молодь Чернігівщини наголосила на проблемі самореалізації: «Каждый должен заниматься своим делом. Архитектор не должен растить картошку, и агроном не должен строить дома. Должны быть созданы условия, когда человек может самореализоваться. Если человек на своем месте, он будет и инициативным, и творческим, и самодостаточным. Это главное. А если человек всю жизнь мечтает стать космонавтом, а вынужден поступать в какой-то университет, увы и ах, нормально жить мы не будем».

На запитання *«Чи змінювався в часових рамках рівень активності молоді у вашому місті? Від незалежності до 2004 року, 2004–2010, з виборів 2010-го року до зараз. В який з цих періодів молодь була найактивніша, в який – найменш активною, і що відбувається зараз?»* молоді було дуже складно відповісти: «До 2004 року, мабуть» (Городня); «Мы не совсем знаем, чем они занимались, какие у них интересы были и были ли они активными» (Куликівка); «Зараз молодь більше розчарована, тому малоактивна. Наприклад, раніше на той самий День соборності ставали за руки, через все місто масова акція була. Хіба зараз вийдуть стільки, щоб зробити таке? Розчарування. Вона просто не вірить в те, що вона чогось доб'ється» (Чернігів).

Щодо запитань, які стосувалися конкретних проявів громадської активності: *«Чи наявні у вашому місті (регіоні) молодіжні рухи? Громадські організації? Неформальні об'єднання молоді? Політичні організації, партії? Студентське та шкільне самоврядування? Ті, хто організують флеш-моби і квести? Організація дозвілля молоді? Молодіжні ЗМІ?»* варто відразу зазначити, що оскільки активність в регіоні дуже низька, то і конкретних проявів громадської активності практично немає. У самому Чернігові діє всього декілька громадських організацій, не говорячи вже про районний рівень. Політичні партії теж не провадять активної діяльності в регіоні. Студентського і шкільного самоврядування теж практично

немає, а якщо і трапляється, то у молоді абсолютно неправильне розуміння того, що це таке – всі їхні дії безпосередньо контролюються і корегуються діями старшого покоління.

Проблема дозвілля стоїть дуже гостро як і по всій Україні, проте на Чернігівщині спостерігається значно нижчий рівень запитів молоді щодо дозвілля, це було помітно на прикладі запитання про флеш-моби і квести. Молодіжних ЗМІ в регіоні, які б реально діяли взагалі немає. Про рухи: «Их сразу убивают, на корню. **Алкогольно-танцевальный рух. Ночной**»; «Молодежные организации зарегистрированы, но они не действуют. Они у нас не работают с органами власти. Может, они чем-то занимаются в узком кругу, но широкой деятельности у них нет. Они практически только на бумаге»; «Я не готов ответить на вопрос про молодежное движение. Действительно, движения постоянно так или иначе были какие-то, в разных формах, но так чтобы явно привести пример, я не могу»; «Возможно религиозные организации, но я об этом ничего не знаю»; «А про политические партии у нас, я вообще не слышал»; «Футбольные хулиганы, скинхеды, баны, антифашисты, эмо, готы – это тоже все неформальные организации. Они как-то каждый сам по себе находится». На запитання: «*Чому ви берете участь у самоврядуванні?*» прозвучала відповідь: «Тому що треба. Тому що нас тоді не будуть пресувати»; Фраза, яка розставила всі крапки над «і», щодо конкретних проявів громадської активності: «Як начальство притисне, то будемо робити щось».

Серед першочергових інтересів молоді на Чернігівщині молодь визначила освіту, працевлаштування та дозвілля, наскільки це можна було зрозуміти з відповідей, оскільки були й такі: «Зараз молодь нічим не цікавиться».

Блок запитань щодо доступу до інформації

Запитання: «*Яким на вашу думку є рівень доступу молоді до сучасних засобів комунікації, нових медіа, соціальних мереж?*». Загалом можна сказати, що рівень доступу відповідає рівню зацікавленості молоді в цьому: «Хватає»; «ВКонтакте, Однокласники – ими користуємося». Чернігівщина була першим і єдиним регіоном з

усіх досліджуваних в цьому проекті, де було декілька молодих людей, які не зареєстровані в жодній соціальній мережі.

Щодо комунікації молоді з молоддю інших регіонів, міст, країн, то ця комунікація є, але дуже мала. З Росією і Білорусією, бо близько кордон і з Києвом – далі географія комунікації не розповсюджується.

Блок загальних питань, які передбачають певний аналіз учасниками фокус-групового дослідження ситуації в регіоні

«Чи впливає, на вашу думку, політична ситуація в Україні на рівень активності молоді?» – жодної адекватної відповіді на це запитання не прозвучало.

Блок запитань щодо масових молодіжних акцій, які є конкретним проявом громадської активності

З відповідей на запитання: *«Чи проводяться вашому місті (регіоні) масові молодіжні акції?»* можна зробити висновок, масові молодіжні акції на Чернігівщині (ані в самому Чернігові, ані в області) практично не відбуваються – є лише поодинокі приклади молодіжних масових заходів розважального характеру: День міста, День молоді. Політичні ж акції не відбуваються взагалі. Підбурити молодь до масових акцій теж дуже складно, до політичних – виключно за гроші.

Підсумки:

«Если так активно будет продолжаться утечка творческих и умственных сил из этой страны и из региона, то в конечном итоге тут останется одно ГМО и умирающие пенсионеры. При такой политике и при таком уровне жизни. Ничего тут не светит, если ничего не будет меняться».

«Получается, ты получаешь высшее образование, приходишь с этим высшим образованием работать, и ты никому не нужен, тебе платят минимальную заработную плату в лучшем случае, если ты вообще работаешь».

Громадсько-політична активність молоді в Україні: думки, позиції, коментарі

Ігор Алексєєв,

Об'єднання підприємців Харківської області «Слобожанщина»

Корпоративна культура як чинник формування зміни

За Радянського Союзу слово «зміна» часто використовувалося у значенні «нове покоління». Адже нове покоління приходить на зміну старому. Тому що старші відходять. Чомусь про це інколи забувають, особливо ті, кому з посадою розлучатися не хочеться або кортить якусь цікаву посаду посісти.

Безсумнівно, у СРСР мала місце геронтократія із Брежневим на чолі, але з низки причин зміна поколінь відбувалася логічніше, природніше, спланованіше і, ризикну сказати, більш вдало та більш вчасно.

Поки Союз існував, вручалися нагороди за «підготовку зміни». Люди вживали слово «зміна» в тому значенні, про яке я зараз веду мову. Це було загальнозрозуміло. (Так, у Харкові з 1934 р. видавалася обласна молодіжна комсомольська газета «Ленінська зміна». З 1991 р. вона стає російськомовним розважальним виданням «Событие», що вже стало історією. У Нижньому Новгороді [Російська Федерація] газета «Ленинская смена» існує донині, дуже популярна, активна та представлена в Інтернеті.) Зараз слово «зміна» у цьому значенні практично не вживається, тим більше молодим поколінням. А якщо слово елімінувалося з мови – значить, відбулися зміни у свідомості носіїв мови, тобто зникло саме поняття. Спробуємо проаналізувати, чому це сталося і якими є наслідки.

У СРСР було підпорядкування всіх громадських та політичних процесів єдиній ідеології, партії, вождю (німецькою це називають Gleichschaltung). Офіційна радянська ідеологія неприховано позиціонувалася як єдиноправильна, було задекларовано її неминучу перемогу в майбутньому. Радянські люди бачили щодня

серп і молот на цілій земній кулі, а позитивно сприймати «реальний соціалізм» їм допомагала віра у «світле майбутнє». Була стабільність та відносний спокій, за якими багато хто сумує навіть зараз. Буденність і пропаганда давали дуже повільне, але стабільне покращення життя більшості населення. Краху СРСР мало хто очікував, і далеко не всі хотіли якихось реформ. Звичайно, таке життя забезпечувало наявність у світогляді радянської людини важливого постулату – *ця система існуватиме вічно*.

Люди думали про майбутнє, не боячись його. Централізована держава (котра не витрачала розумових та матеріальних ресурсів на плюралістичний політичний процес) мала менше за сучасну Україну внутрішніх суперечностей і могла собі дозволити ретельніше виховувати однорідну масу радянської молоді за стандартними і досить ефективними у певних аспектах схемами.

Хиби радянської ідеології та недосконалість населення СРСР урешті-решт призвели до того, що «совок лопнув». Разом із цим зменшилася передбачуваність світу для людей, особливо для далеких від ліберального мислення, – багато рішень доводиться приймати самим. Інколи забагато – від молоді дійсність вимагає обирати професію без ефективної допомоги держави, малий та середній бізнес не має прозорого, передбачуваного та справедливого ринку. Тут і там чути, що за СРСР було краще або що старі суспільні інституції вимерли, а нові, їм на заміну, остаточно не сформувалися.

Основним чинником ситуації, котру я описав, є непристосованість людей старого мислення до нової дійсності. Тобто комуністам не вдалося виховати таку зміну, що змогла би жити у не-радянській державі, ними це і не мислилося. Та проблема в іншому: сучасні люди мають дефіцит навичок, ідей, знань, навіть цінностей у тому, як виховувати наступне покоління. Думаю, що це через те, що вони чітко не уявляють, до якого світу наступне покоління готувати – це впливає з догмату «про вічний совок».

Значить, наскільки швидко молодші професіонали не замінили б «червоних директорів» та «синків обкомів», все одно повноцінної зміни поколінь навіть у перспективі ми не матимемо, поки більшість населення не навчиться жити у нестабільному світі або дивним чином світ не стане більш стабільним, не піде

назустріч «совковій ментальності».

Що таке «повноцінна зміна поколінь»? На мою думку, це повна передача досвіду старших молодшим, переважання однодумства між різними поколіннями, зміна старших молодшими через добровільну передачу влади і так, щоби розвиток не уповільнювався та всі були задоволені. Така зміна поколінь відбувається у тих спільнотах, де є сильна та мудра корпоративна культура. Тоталітарний Gleichschaltung ніщо не заважає назвати її різновидом і визнати, що вдала «ленінська зміна» у «совку» росла завдяки цій потужній, універсальній культурі величезної держави-корпорації.

Шукати рішення того, як варто виховувати та «насаджувати» «зміну» в сучасній українській політиці, варто у тих спільнотах, де зі зміною проблема подолана або її не було. Це бізнес-корпорації, громадські організації, можливо, окремі політичні партії та державні органи.

Наразі перейдемо до розгляду окремих реалій задля повнішого опису сучасної ситуації.

Велика кількість та різноманіття політичних партій та громадських організацій в Україні дуже ускладнюють розуміння того, як у кожній з них відбувається підготовка зміни і як поведуться їхні учасники, наділені своєю часткою державної влади.

Із громадськими організаціями простіше. Більшість із них гуртують однодумців та професіоналів, є неприбутковими, критикують державу і партії та в чомусь їх замінюють. Можу помилятися, не маючи великого досвіду, але знаючи кільканадцять громадських організацій різного гатунку, скажу, що для них є типовою ситуація, коли керівництво (та й звичайні працівники) шукає собі зміну, всіма силами виховує – робить це настільки гарно, наскільки може. Адже мова йде про спільноту, де люди працюють переважно за ідею, ставляться до роботи організації як до справи власного життя і несуть відповідальність перед власною совістю, не чекаючи відставки, пенсії, обставин, котрі дивним чином усе змінять на краще. Кожну громадську організацію, не створену винятково задля збагачення, я би прирівняв до партії у плані законів, за якими вона живе. Із висловленого можна

зробити висновок, що корпоративна культура у громадських організаціях присутня, відносно сильна та може відповідати виклику зміни поколінь. Але не варто це переоцінювати: існують як маріонеткові організації, так і недіючі – «мумії», середній вік членів яких уже похилий і як би їм не хотілося «омолодитися» – вони на це неспроможні. Громадські організації дуже рідко на самоокупності, – бракує або грошей, або ентузіазму, що теж вирішується корпоративною культурою. Всю цю ситуацію я можу підсумувати так: у «третьому секторі» сучасної України бракує ефективних ідей та керівників, але це джерело найліпших взірців корпоративної культури, і дуже хотілося б перенесення цих традицій та прийомів до політикуму.

Не можу оминати увагою деякі прийоми, застосовувані об'єднаннями громадян для виховання зміни не тільки всередині організації, але й у суспільстві взагалі. Виразно якісь схеми виховання я бачу лише у молодіжних організаціях, причому в ідеологічних. Будь-які релігійні або патріотичні організації прагнуть до охоплення всього життєвого циклу людини (головне, щоб це не перетворилося на Gleichschaltung). У нашій країні це має вигляд таборів для молоді, іноді гуртків і тематичних сайтів. Корпоративна культура цих організацій і їхня тяглість може бути дуже давньою – не можна не захоплюватися «ПЛАСТОМ», відродженою після здобуття незалежності «Спілкою української молоді». «Молодіжний націоналістичний конгрес», наприклад, має дуже складну і ефективну систему виховання зміни для себе та для втілення своїх ідеалів, але тяглість у нього відсутня. КОМСОМОЛ, залишившись після СРСР, на даний момент фактично не зник і може служити прикладом того, як зашкарубла корпоративна культура організації не змогла пристосуватися до сучасних реалій, що й призвело до загибелі організації. Цілком окремим світом і вражаючим за своєю ефективністю підготовки зміни є релігійні спільноти, але їхній вплив на політику та суспільне життя незначний, важко відокремити від церков. Однак у них можна вчитися сміливого погляду в майбутнє, м'якого управління та твердого однодумства, організації виховання зміни з наймолодшого віку.

Студентські об'єднання, клуби, будь-які інші молодіжні організації без жорсткої ідеології мають досить різноманітні традиції, але питаннями виховання зміни практично не переймаються, бо до політики не прагнуть і дуже швидко

оновлюють свій особовий склад.

Політичні партії у нашій країні неефективні, короткочасні (принаймні у великій політиці), вони розчаровують електорат. Від неідеологічних партій я, чесно кажучи, іншого не схильний очікувати. Ідеологічні партії – не набагато кращі, адже не мають правонаступності однодумців давнішого часу.

СРСР залишив по собі величезну, розпорошену «радянську націю» (мова – російська; спільність радянської історії; традиція – патерналізм, як дещо спільне для всіх форм «Євразійської імперії»). Ця «радянська нація», за логікою, має підтримувати комуністичну партію, як це відбувається в Молдові. Теоретично мають вирізнятися її окремі «племена», які підтримуватимуть традиційний імперіалізм, сучасну «політику Путіна», інші хворобливі новоутворення російської культури. Але на ділі майже весь електоральний потенціал цієї людської маси іде до «Партії регіонів». Очевидно, цього вдалося досягти, спекуюючи довкола радянських міфів. Комуністи та «вітренківці» підтримували свої рейтинги, діючи частково всупереч заявленій ідеології – звертаючись до «канонічного православ'я». Дана ситуація свідчить про те, що політичні сили, котрі обрали своїм електоратом «радянських людей», не створили і не прагнуть створити ніякої ідеології. Корпоративну культуру вони вибудовують за принципами бізнесової, а тяглість від давніх політичних сил використовують, але не планують це робити постійно.

Я вважаю це слабкістю даних партій, адже якщо організаційні традиції у якійсь галузі відсутні або не шановані, зміна керівництва (особливо на молодше) – стресова та має непередбачувані наслідки. «Партія регіонів» має дуже високого рівня політичну школу для молоді, припартійну організацію «Молоді регіони», змогу в будь-який час залучати свою найкращу молодь до вирішення реальних завдань. Але, на жаль, духовні цінності, які б об'єднували цих людей не лише в достатку, але й у скруті мені уявити не вдається.

Ще цікавіша ситуація із силами, котрі заперечують радянські цінності. В Україні це передусім націонал-демократичні та націонал-радикальні партії. Народний союз «Наша Україна», який ще недавно відіграв велику роль, очолювався колишнім комуністом та має чимало таких в особовому складі. Особливої уваги варта так звана «єдина сила українців». *Абсолютна більшість*

найактивніших борців проти радянської системи, їхні організації, у тому числі «Братство ОУН-УПА», обидві ОУН, ВО «Свобода» не підтримує. Сини Бандери та Шухевича, комбатанти УПА – віддані іншим політичним силам (Конгрес українських націоналістів, Українська національна асамблея). Тут же варто зазначити, що більшість українських дисидентів та борців за права людини у СРСР до сьогодні пов'язали себе з партіями Чорновола та Лук'яненка, котрі перебувають у стагнації. ВО «Свобода» має з ними жорстку конкуренцію, не може і не має на меті домовитися, оскільки для їхньої корпоративної культури, виходить, не має значення почесне минуле. Це дає підстави вважати: незважаючи на те, що це – ідеологічна партія, зміна поколінь у ній та в підконтрольних ній спільнотах відбуватиметься досить стресово. Можливо, навіть подібно до «Партії регіонів», з якою їх так часто пов'язують.

Саме для «виховання кадрів для партії», навіть відповідно до статуту, створено багато молодіжних припартійних організацій. Можливо, вони виконуватимуть свою функцію, але відсутність історичної опори не дає їм міцної корпоративної культури на старті. Я не відчуваю себе достатньо компетентним для того, аби щось прогнозувати, але, думаю, можливі два загальні сценарії:

Зростання політичної культури виборців витіснить із політикуму популістів; залишаться лише ідеологічні партії, а з часом – ідеологічні з давньою історією та з класичною ідеологією (вони відродяться).

Або нові політичні сили викристалізуються з найкращих громадських організацій. Припускаю це такою ж мірою, як появу якихось принципово нових ідеологій, котрі виявляться ціннішими за всі політичні традиції, що встигли реалізуватися в Україні.

Молодь, яка вже зараз займає все вищі посади та починає керувати нашим суспільством, формувалася в час, коли корупції було значно більше, ніж за СРСР. Тому моральний та суспільний негатив сприймається багатьма як норма. Дуже хотілося б, незалежно від нашої ідеології, пріоритетів та інтересів, бути такою зміною і самим виховати таку зміну, щоб майбутнє суспільство нічим не було гіршим за попереднє. Я бачу вирішення цього завдання у зміцненні корпоративних культур наших організацій, зокрема за рахунок пошани до досвіду наших

попередників, дотримання гарних традицій.

*Олександр Солонтай,
експерт Інституту Політичної Освіти, громадський діяч, представляє ФРІ в
національному комітеті громадянської кампанії «МОЛОДІЖНА ВАРТА: молодь за
вами спостерігає!»*

Причини та ймовірні наслідки низької участі молоді у політичному житті України на парламентських виборах

В Україні сім мільйонів молодих людей, які мають право голосу, але жодного разу не скористалися правом волевиявлення на парламентських виборах. Україна має дуже великий «запас» виборців віком до 35 років, які взагалі не мають досвіду голосування. Це сім мільйонів молодих людей, які ніколи не голосували, не обирали керівників своєї держави, які пропустили вибори 2006 та 2007 років, а також люди, яким виповнилося 17 років за час, поки працює нинішній парламент.

Ця загрозна тенденція має декілька важливих аспектів. По-перше, байдужість молодих виборців. Звісно, є об'єктивні причини, чому настільки багато молоді не голосувало, але є й суб'єктивні, і це – власне байдужість. Оскільки в Україні нині 13,5 млн. громадян, які є молоддю, тобто тими, яким ще не виповнилося 35 років, і відповідно 7 млн. з них ті, хто ще ні разу не голосував на парламентських виборах, а це половина, то можемо говорити про суттєву апатичність.

По-друге, ми спостерігаємо погану організацію виборів, роботи виборчих комісій. На тих дільницях, де були черги, ми бачили приблизно таку поведінку молодих виборців: підійшов до дільниці, подивився, що тут необхідно витратити близько 30 хвилин часу, вистояти в черзі, дочекатися бюлетенів та проголосувати, і вирішив, що прийде якимось іншим разом, на наступні вибори.

По-третє, молодь певною мірою є відірваною від політики, оскільки обличчя Української політики не є молодим, а посередників між молоддю і політиками теж практично немає. Для прикладу, у Верховній Раді України всього 3–4% тих, кому менше 30 років. А як молодь може зрозуміти політиків, які значно старші від них, мають абсолютно інакші інтереси та пріоритети?

По-четверте, кандидати повинні бути зобов'язаними публікувати свої передвиборчі програми. В законопроекті Мін'юсту це положення не виписане, а відтак – нас знову чекає гра в популізм та купівлю голосів за гречку. Люди втомилися від порожніх обіцянок – потрібні реалістичні програми. І ми будемо проводити моніторинг, за яким порівняємо, як впродовж 5-ти років змінюються наявні програми у кандидатів у депутати. Це сприятиме здійсненню більш усвідомленого вибору громадянами.

Якщо влада не консультиється з молодіжними організаціями, то їхні рішення неякісні. А якщо молодіжні організації не співпрацюють із владою, то в них немає шансів донести позицію і бажання молодих людей. Тому і одна, й інша сторона, як би вони не ставилися один до одного, навіть якщо вони конфліктують між собою, – приречені до діалогу.

Я переконаний, що найкращим шляхом співпраці є залучення урядом представників молоді на етапі підготовки нормативно-правових документів. На жаль, дуже часто відбувається так, що молоді люди дізнаються як пост-фактум про прийняті рішення. На жаль, дуже часто буває так, що проекти рішень є недоступними. Також, дуже часто буває так, що не залучають молодих людей до консультацій. Але навіть коли молоді люди просять: от є конкретний документ, зверніть увагу на це, і в них є своє бачення, своя позиція – це варто врахувати, то доходить до вуличних акцій, до скандалів, конфліктів. Замість того, щоб у нормальному робочому режимі мати регулярні зустрічі і вирішувати ці питання. Це такий момент, якого бракує в Україні. Тобто саме такої системності.

Зауважу також, що молодь зараз більш ніж готова до діалогу з владою, а що стосовно влади, то вона готова до діалогу далеко не завжди. Наприклад, молодіжні громадські ради, реалізація спільних проектів між владою і молодіжними організаціями, такий проект як план реформ у молодіжній політиці та консультації з молодими людьми, план роз'яснень молодим людям законодавства щодо освіти, працевлаштування і т.д. – це повинно бути окремо. Тому що це не просто стосується молодих людей, а й взагалі запровадження цих змін без молоді неможливе.

Молодь реагує кон'юктурно на те, що відбувається навкруги, на існуючий стан речей у державі. А цей стан дуже чітко можна побачити, порівнявши склад Верховної Ради 5-го та 6-го скликання. Так, з парламенту зникли 3 політичні сили, дві з яких – ідеологічні (Конгрес Українських Націоналістів та Соціалістична партія України), натомість з'явилося 5 нових (ПОРА, ПРП, Партія захисників вітчизни, Європейська партія України, Партія «Вперед, Україно!»), серед яких ідеологічної немає жодної!

Проте я переконаний у тому, що в майбутньому в Україні все ж будуть сформовані повноцінні ідеологічні сили – як ліві, так і праві. І у них буде суттєва відмінність в порівнянні з сьогоденними. Перш за все, питання України, Української держави, української мови вже не будуть предметом дискусії між лівими та правими. Усе це відійде у минуле. Ці проблеми стануть однаковими, базовими, як для представників лівої, так і прихильників правої ідеології. Основна ж дискусія точитиметься про шляхи політичної організації роботи у державі, про пріоритети розвитку, про пріоритетні напрями розбудови країни тощо.

Наразі партії в Україні переживають кризу. Але з «надр» молодіжного руху народяться нові політичні сили. Доказом є те, що вже сьогодні українські молодіжні організації є членами молодіжних європейських об'єднань, до складу яких також входять молодіжні крила європейських ідеологічних партій. Тобто українські молодіжні організації вже десятки років є повноцінними членами тих структур, до «дорослих» аналогів яких з усіх сил намагаються потрапити існуючі українські партії.

На виборах, що відбудуться 2012 року особливу увагу варто звернути на політичну просвіту молоді: навіть у Києві не вся молодь розуміється на нюансах політичної, а зокрема виборчої системи України, не говорячи вже про районні рівні; а без цього розуміння не може бути й свідомої реалізації молодою людиною права на вибір.

Ігор Процик,
голова Тернопільської обласної молодіжної громадської організації
«Спілка Молодіжного Самоврядування»

Уроки історії для сучасної молоді

Здобуття незалежності для кожної країни є знаковою подією в її історії. Однак історію творять люди, які, жертвуючи власним здоров'ям і навіть життям заради інтересів своїх співгромадян та держави загалом, беруть участь у революціях, переворотках, війнах.

Історія здобуття незалежності Україною також багатовікова, сповнена революцій, воєн, які супроводжувалися величезними жертвами українського народу. Завершальний період у боротьбі за незалежність України також був нелегким, хоча позбавлений масових жертв громадян у боротьбі за неї. Маю на увазі період кінця 80-х – початку 90-х років ХХ ст., який в історії називається ще періодом «перебудови». Якщо поглянути на тих людей, які творили незалежність України у 80-х роках ХХ ст., то ми і сьогодні можемо побачити їх на передових позиціях політичного олімпу України.

Однак якщо проаналізувати соціально-економічні та політичні умови, в яких Україна здобувала свою, потрібно визнати, що той час був непростим для України. Україна була фактично продовольчим додатком Радянського Союзу, більшість сільськогосподарської продукції якої постачалась до інших соціалістичних республік; на території Української РСР було розміщено більшість промислових підприємств, які виробляли товари для всіх соціалістичних республік Радянського Союзу і часто мали незамкнутий цикл виробництва, тобто створювали лише матеріали для виготовлення товарів, тим самим поповнюючи казну інших республік; на території України було розміщено більшість атомних та гідроелектростанцій Радянського Союзу, які виробляли електроенергію для всього Радянського Союзу (більшість із них і сьогодні експортують значну частину виробленої електроенергії до колишніх республік Радянського Союзу), вугільних

шахт, металопродукції, товарів хімічної промисловості і т. д., які експортувались до інших республік.

Щодо політичних умов того часу, зазначимо: фактично до 1990 року Конституція СРСР закріплювала спрямовуючу та провідну роль Комуністичної партії Радянського Союзу, що означало монополію на владу однієї партії в Радянському Союзі. Однак із прийняттям та затвердженням програми прискорення соціально-економічного розвитку СРСР на Пленумі ЦК КПРС у квітні 1985 р. у соціалістичних республіках починають проводитися зміни. Для України реалізація даної програми дозволяла збільшити свої виробничі та продовольчі можливості (особливо із запровадженням кооперативів), об'єднуватись декільком господарствам для збільшення продуктивності праці і, як наслідок, врожаю і т. д. На підприємствах приділялась увага трудовій дисципліні, а також збільшувалися норми виробництва товарів. Однак як змінювались погляди простих людей, які вже розуміли, що на прогнилій системі нове збудувати важко? У країні створювались неформальні об'єднання громадян, які об'єднувались за спільними інтересами (музика, екологія, політика, спорт, колекціонування і т. д.) Враховуючи ситуацію, що була в той час у самій Україні (вибух на Чорнобильській АЕС, викладання у школах та вишах велося російською мовою, заборона здійснення будь-якої громадської та політичної діяльності, «білі плями» в історії України), створюються групи, асоціації, які у своїй діяльності починають висувати також політичні вимоги: викладання українською мовою у школах та в університетах, ліквідація «білих плям» в історії, відміна статті 6 Конституції СРСР, яка вказувала на монопольне становище Комуністичної партії СРСР на владу і, зрештою, здобуття незалежності України. Активними неформальними організаціями, які діяли в той час, були Українська Гельсінська Спілка (до липня 1988 року – Українська Гельсінська група), Товариство української мови ім. Т. Шевченка (ТУМ), асоціація «Зелений світ», Український культурологічний клуб (УКК), історико-просвітницьке товариство «Меморіал» та ін. Однак ми зараз не будемо розглядати історію створення, основні завдання та діяльність цих організацій. Скажемо лише одне, що в діяльності цих організацій брали активну участь шістдесятники, які у другій половині 60-х – на початку 70-х років ХХ ст. за свою «антирадянську пропаганду та діяльність» отримали тюремні вироки

(Л. Лук'яненко, В. Чорновіл, І. Калинець, М. Горинь, Б. Горинь, А. Горська та ін.) та змушені були відбувати покарання у тюрмах і таборах. Вийшовши з тюрем і відчувши зміни, які відбувалися в республіці, а також завдяки активній діяльності цих організацій у другій половині 80-х років: розповсюдження агітаційних матеріалів антирадянського змісту, проведення численних мітингів і демонстрацій, спрямування листів до керівництва Радянського Союзу, – ситуацію вдається змінити. Влада пішла на поступки щодо скасування статті 6 Конституції СРСР, що означало відміну керівної ролі КПРС у Радянському Союзі. Стало зрозуміло, лише взявши владу у свої руки, можна було змінити ситуацію докорінно. Тому постала необхідність перетворення неформальних об'єднань у політичні партії. У виборах до місцевих рад і Верховної Ради УРСР у 1990 р. вже могли брати участь як окремі громадяни, так і політичні партії, першою з яких на території України була Народний Рух України за перебудову, згодом перейменований у Народний Рух України. Однак серед членів Руху не було однакових поглядів на питання незалежності України, оскільки радикальна її частина на чолі з В. Чорноволом, Л. Лук'яненком, С. Хмарою виступала за вихід України з Радянського Союзу та проголошення незалежної та суверенної України, а поміркована її частина (на чолі з В. Яворівським, І. Драчем та Д. Павличком) виступала за незалежну Україну в рамках союзної федерації. Сам факт говорить про те, що вже на стадії вирішення основоположних питань державності України, українці не вірили в те, що Україна може стати незалежною від Радянського Союзу країною. У цій дискусії не останню роль відіграли активні дії студентських братств та Української Студентської Спілки у серпні 1991 року (події відомі нам як «революція на граніті»), в результаті яких вдалося здобути незалежність України.

Історію творять люди. Саме завдяки тим особистостям, в яких горіло почуття патріотизму, національної самосвідомості, які не боялися взяти відповідальність на себе за долю тих, хто йшов за ними, Україна стала незалежною. І сьогодні ми бачимо на політичній арені тих, хто ще у той буремний період здобував незалежність для своєї країни. Перш за все потрібно згадати Л. Лук'яненка, Д. Павличка, С. Хмару, І. Драча, Л. Танюка, Є. Сверстюка, Є. Пронюка, О. Донія, В. Кириленка та багатьох інших провідних діячів того періоду. Вони й сьогодні дають приклад молоді, яка повинна активніше брати участь у державотворчих

процесах

України.

Альона Романюк,

м. Луцьк

Як громада з допомогою молодих депутатів вирішує місцеві проблеми

Хоча світ в цілому рухається вперед, молодь
кожного разу повинна починати спочатку

Й. В. Гете

Вирішення проблем, які хвилюють місцеве населення, завжди пов'язані з молоддю. Часто трапляється так, що молоді люди – це остання сходинка, яка може і хоче щось змінити. Аналізуючи досвід незалежної України, ми бачимо, що молодь неодноразово використовували: щоразу обіцяли (перед виборами) і щоразу забували (одразу після них). Чи варто згадувати славнозвісний «Рік молоді», який закріпив за собою асоціацію без молоді?

Ці та інші причини зумовили два ходи розвитку подій: перший – це глибоке розчарування молодих людей у політиці взагалі та у політиках зокрема; другий полягає в активнішому напливі тих, хто не розчарувався, до прийняття рішень, впливу на владу, а фактично відстоювання власних позицій та позицій громади. Найкращим способом впливати на прийняття рішень та розв'язання місцевих проблем є просування ініціатив через органи місцевого самоврядування. Звичайно, є декілька способів впливу, проте найбільш дієвий та той, за яким можна прослідкувати – це мандат у ОМС. Таким чином маємо доволі просту формулу: хочеш змінювати ділом – ставай депутатом. Багато так і чинять. На останніх виборах до органів місцевого самоврядування балотувалося багато молодих і перспективних людей. Як наслідок – ми можемо спостерігати, що зараз, наприклад, у Луцьку з 50 депутатів міської ради 15 належать до категорії молодих. А це, до речі, 30 %.

Зменшення тарифів на проїзд, створення нового маршруту, який би полегшив доїзд мешканців одного з віддалених районів до центру, регулярне звітування депутатів перед виборцями – це лише початок переліку тих проблем, які

порушують молоді депутати і яким, на жаль, у Луцьку поки що не знайшли оптимального вирішення. Але про це пізніше.

Нещодавно я відвідала круглий стіл на тему: «Продаж алкогольних та слабоалкогольних напоїв в нічний період часу та поблизу навчальних закладів у місті Луцьку». Важливо, що захід був зініційований двома молодими депутатами Павлом Данильчуком та Романом Романюком. Трішки передісторії: 20 квітня 2011 року прийнято рішення міської ради, основою якого була заборона продажу алкогольних напоїв з 22:00 до 8.00 в торгових точках, окрім закладів ресторанного типу. Пізніше окремим рішенням міськвиконкому деяким підприємцям було надано таке право (на основі чого – невідомо). Контроль за прийняттям рішення частково здійснювався (відповідно до рішення), проте не в повному обсязі. Два депутати міської ради вирішили перевірити самі наскільки порушується ця заборона. Отож, здійснивши перевірку торгових точок (за маршрутом руху № 15) і зрозумівши, що рішення виконується зовсім не належно, вирішили обговорити це питання. До дискусії були запрошені представники міської ради, ЗМІ, відділу освіти, соціальної служби, громадських організацій, муніципальної поліції, МВ УМВС, підприємці (в тому числі й ті, хто порушив ухвалене рішення) та молодь.

Круглий стіл був присвячений не лише обговоренню дійсного рішення, але й дискутуванню можливостей внесення змін, які б забороняли продавати алкоголь у супермаркетах (!), усіх, без винятку, торгових точках (окрім комерційних структур ресторанного типу), а також на територіях в радіусі 100 метрів від навчальних закладів. Будемо відвертими: рішення досить провокативне та неоднозначне. З одного боку, так, це справді зменшить кількість алкогольно залежних та, можливо, зменшить рівень порушень, які здійснюються здебільшого в нетверезому стані. Проте, з другого боку, як зауважила одна з підприємців: «В радіусі моєї торгової точки знаходиться три вечірніх школи, то невже мені взагалі не торгувати спиртним?» Підприємці відстоювали свої права, посилаючись на Закон України, проте депутати все-таки наполягали на своєму.

Зауважу відверто: дискусія була цікава, проте неконструктивна. Наскільки гуманно в демократичній державі встановлювати заборони на щось? Можливо, варто взагалі застосувати «сухий закон», щоб не було проблеми алкоголізму та

спивання молоді? Але як же тоді права людини? Невже про них усі забули? Кожна людина має право обирати і ніхто не може відібрати в неї це право. Та й фактично кожен, хто живе у Луцьку, знає як і де можна купити алкоголь після 22.00. Заборона проблеми не вирішить, а лише на час призупинить її розвиток і змінить ракурс.

Повернемось до загальних питань. «Омолодження» політики та активність молодих депутатів – це дуже добре. Будь-яка їхня ініціатива, яка націлена на подолання певної проблеми, безумовно, уже заслуговує на повагу. Проте молодь повинна керуватися не старими методами, які вже випробували себе й не дали результату, а шукати нові шляхи подолання. До речі, на круглому столі була заявлена непогана ідея щодо підняття ціни на алкоголь після 22.00, наприклад у 5 разів. Обговоривши таку пропозицію у своєму оточенні, я зрозуміла: підвищення ціни бодай удвічі таки дало б результат! Однак старші депутати не підтримали цієї ідеї. Була також висунута теза щодо активізації соціальної реклами. Але й вона лишилася не підтриманою більшістю. Тішить хоча б те, що депутати погодилися з думкою, що цю проблему (як, вочевидь, й інші) потрібно вирішувати комплексно, а наслідки цього й інших обговорень зможемо побачити з часом.

Загалом молоді депутати досить активні. Як показала ситуація, за якою я спостерігала, – набагато активніші, аніж їхні старші колеги. Та й громада, використовуючи можливість, частенько звертається саме до молодих, оскільки вони ще сповнені запалу та енергії, а не лише холодного розрахунку і прагматики. Часто саме такий запал і допомагає їм довести ефективність власного рішення. Цікава особливість: молоді депутати набагато ліберальніші, аніж старше покоління, яке за своїм світоглядом, вочевидь, консервативніше. Проте важливо й те, що старші колеги часто «опускають з небес на землю» молодих представників міськради, бо молодіжний максималізм не завжди виправдовує себе і, на жаль, не можна вирішити проблем громади одним запалом.

Наприклад, один із депутатів від політичної партії «За Україну» у своїй передвиборчій програмі порушив проблему забезпечення молоді житлом. Думаю, всі добре розуміють, що ця проблема є надзвичайно болючою. Питання в тому, чи можна на місцевому рівні її вирішити. Цей же депутат (до речі, достатньо

активний) сказав: «Розумію, сьогодні реалізувати таке дуже складно, практично нереально. Але проблема актуальна, вона існує й гостро стоїть перед молодими сім'ями. Сам не маю власного житла, тому розумію, наскільки серйозною є проблема. Необхідно більше працювати в цьому напрямку. Якщо не мовчати, а постійно говорити про наболіле, то рано чи пізно результат буде. Знати й мовчати – неправильно». Як на мене, то депутат правий у своїх твердженнях. Він порушує цю проблему, а не замовчує як більшість, тому хоча б за це йому потрібно сказати «дякую». Однак від ініціативи та бажань – до вирішень – прірва.

Варто зазначити, що майже всі депутати, а молоді особливо, говорять, що до них звертаються не лише з їхнього мажоритарного округу, але й з інших. І це не просто балачки. Яскравим прикладом співпраці громади з депутатами є проблема впровадження ще одного автобусного маршруту – з Вишкова – віддаленого мікрорайону Луцька, до якого маршруткі їздять лише з 7.00 до 22.00 (і то виключно через центр міста). Роман Романюк, депутат з іншого мажоритарного округу, написав депутатське звернення до мера міста, в якому окреслив проблему і висловив пропозицію ввести ще один маршрут. Зараз питання знаходиться «у підвішеному стані», оскільки у своїй відповіді мер посилається на майбутні тендери, через які і можна буде вирішити це питання.

Якщо узагальнити, то громада найбільше звертається до депутатів із такими питаннями: зробити освітлення у дворі, в під'їзді, полагодити дах будинку, покращити благоустрій прибудинкової території, облаштувати спортивні майданчики. Як на мене, проблем і справді багато. Найголовніше – депутати не відмовляють громадським активістам.

Незалежно від того, до якої фракції належить той чи інший депутат, рішення (якщо вони дійсно потрібні та корисні) приймаються швидко і без суперечок. Проте, є цікава особливість: робота певних комісій, із невідомих причин, – закрыта для журналістів. Це викликає побоювання не лише посягання на свободу слова, доступу до інформації і т. д., але й логічне запитання: «А чому робота депутатів, яким народ довірив представляти себе, працює у закритому режимі?» Один із депутатів пояснив таку ситуацію просто: мовляв, робота комісії часто проходить не без конфліктів. Журналісти з цього робитимуть невідомо які матеріали, а для чого

це потрібно. На оголошення результатів роботи комісії, звичайно, будуть запрошені як представники ЗМІ, так і обранці громадськості. Пояснення логічне, але чомусь йому мало хто вірить. Тут, як говориться, поживемо – побачимо.

Ще один цікавий факт: деякі старші депутати висловлюють невдоволення молодими колегами, їхніми провокативними заявами в кулуарах. Наприклад, Олександр Пиза, маючи на увазі Бірюкова, Голєву, Ткачука і Козюру: «Коли вони ініціюють якесь питання, то шанси, що за нього не проголосують, збільшуються». Двоє з названих належать саме до категорії молодих політиків. Тут, швидше за все, справа не в любові чи нелюбові, а в розходженні поглядів. Коли молодий депутат заявляє чи прагне зробити щось кардинальне, таке, що може зіпсувати чиюсь репутацію, він викликає на себе вогонь. Добре це чи погано – важко сказати... Зрештою – негативна реакція – це теж реакція.

Загалом у нашій країні спостерігається омолодження політикуму: все більше молоді хоче йти у владу, щось вирішувати, чогось досягати. Найголовніше, щоб не було так, як у високих владних колах, де у політичну діяльність фактично задіяні цілі клани. Змінити там щось майже неможливо. Ще одне, від чого потрібно ухилятися – це «хороше» «крильце» старших колег. Напевно, не завжди добре слухати старших, хоча поважати їх у будь-якому разі, потрібно. У Луцьку, і, сподіваюсь, не тільки, спостерігається подвійний вплив: молоді політики впливають на старших, а старші депутати – на молодих. Цікава співпраця, яка часто може призвести до неочікуваних результатів.

Насамкінець хочеться сказати, що молодь у політиці – це завжди перспективно. Слова Архімеда «Дайте мені точку опори і я переверну світ» актуальні і для молодих політиків! Головне не перешкоджати їм і там, де потрібно, – підтримувати.

*Сергій Пархоменко,
Член Національного комітету громадянської кампанії
«Молодіжна Варта: молодь за вами спостерігає!»*

Зміна еліт та оновлення України – приклад держав Східної Європи

У кожній державі існує таке поняття як «зміна еліт». Цей процес відбувається внаслідок природного старіння правлячої еліти або внаслідок невдоволення щодо останньої з боку населення тої чи іншої країни.

Зміна еліти відбувається в різний спосіб в залежності від форми державного правління. У демократичній державі це відбувається шляхом відкритих виборів. В кланово-олігархічній на зміну старим кадрам приходять родичі, куми, «подільники» попередніх керманів. В авторитарній зміна поколінь також відбувається всередині однієї правлячої групи. Також зміна еліт може відбуватися в революційний спосіб, коли правляча команда міняється докорінно і на зміну їй приходять представники іншої політичної (ідеологічної, соціальної, національної) групи.

Для України як країни, якій притаманний кланово-олігархічний підхід до формування влади, наразі існує небезпека того, що зміна поколінь в політиці буде відбуватися шляхом нав'язування народу тих чи інших політиків, які ані за своїми здібностями, ані за моральними якостями не влаштовують соціум. Така тенденція спостерігалася ще за президентства Леоніда Кучми, після так званої «Помаранчевої революції» з'явився шанс на те, що підхід до формування влади буде змінено, але сподівання виявилися марними, адже нове керівництво держави так само почало обслуговувати інтереси своїх «фінансових донорів», родичів, кумів та сватів.

Тому в нинішній ситуації, аби не допустити, щоб за 10 років країною керували дійсно достойні люди, а не синки, доньки, коханки і коханці нинішніх владоможців, нам необхідно принаймні звернутися до досвіду сусідніх країн, особливо тих, які досягнули успіху в останні 20 років.

Отож, візьмемо для прикладу **Польщу**. Після усунення від влади комуністів на початку 20-х років влада в цій країні комплектувалася на базі нових кадрів, в більшості своїй – вихідців із «Солідарності». Також в цій країні було прийнято люстраційний закон, який унеможлиблював владування з боку осіб, які були пов'язані зі спецслужбами комуністичної Польщі чи займали чільні посади в Польській робітничій партії.

Подібний шлях оновлення пройшли і країни **Балтії, і Словаччина, і Угорщина**. В цих державах керівні посади посіли ті особи, які в попередні роки перебували в опозиції до комуністичних режимів.

Хоча, наприклад, в незалежній **Хорватії**, як і в Україні в 1991–1993 рр., на керівниками були люди, пов'язані з номенклатурою, але які свідомо стали на шлях незалежності. Хоча в тій же Хорватії, яка виборювала самостійність у збройній боротьбі з комуністичною Сербією, формування таких важливих інституцій, як, наприклад, військо було довірено молодим людям. Той же генерал Анте Готовіна, якого судять за сербсько-хорватську війну і який для хорватів є героєм, в середині 90-х мав близько 30 років. А були ж іще молодші хорватські воєнні начальники, що, однак, не завадило Хорватії виграти війну.

З іншого боку, в згаданій вже **Сербії**, агресора у зазначеній війні, процес зміни еліти відбувся революційним шляхом в 2000 році. На місце режиму Слободана Мілошевича прийшли молоді реформатори, які витягли Сербію із ями економічних негараздів та врятували країну від міжнародної ізоляції, спричиненої конфліктом в Косово. Наразі Сербія розглядається як потенційний член Європейського Союзу (такого статусу в Україні немає!).

Але найбільш прийнятним для України видається досвід **Грузії**, яка після «Революції троянд» повністю оновила керівництво держави. На посаду міністрів призначалися особи 27–30 років; за 7 останніх років молода команда Михайла Саакашвілі пододала корупцію і відновила інфраструктуру, понівечену війною і занедбану за минулих президентів. Грузію багато хто наразі називає взірцем демократії в країнах Східної Європи.

І якщо ставити питання, яким шляхом Україні рухатися в плані зміни правлячої еліти, то відповідь буде очевидною: якщо шляхом демократичних виборів не вдається, то тоді – шляхом мирної революції, але після неї до влади мають прийти абсолютно нові обличчя віком 26–34 років, не пов'язані з попередніми режимами і які походять з громадського сектору. Тому вже зараз необхідно молоді активізувати процес перемовин з політичними партіями, які ще не були при владі, щодо принципів комплектування виборчих списків та подальших кроків цих партій. Молодь має вимагати усебічної підтримки у нових перспективних політичних сил, або, в разі невдалих перемовин, іти єдиним фронтом на вибори по мажоритарних кругах. Бо лише за умови, що нове покоління українців не побоїться взяти на себе відповідальність, ми матимемо оновлену владу і оновлену країну.

Коментарі

Павло Колотвин, аспірант кафедри політології Одеського національного університету ім. Мечникова

Занимаюсь журналістикою уже около трех лет. Параллельно снимаю видеоролики – социальные, коммерческие, политические и т.д. Я не хочу видеть Украину, будущее своей страны и будущих жителей этой страны абсолютно пассивными. Я хочу, чтобы наши люди в будущем были сами собой, сами творили свою судьбу, занимались самосовершенствованием, были абсолютно независимыми в своих решениях, в своем видении будущего. Плюс, естественно, были непассивными к политике, к тому, что происходит в нашей стране, к общественному движению.

Михайло Паламарчук, голова Селідовської молодіжної організації «Фенікс», Донецька область

Хотелось бы, чтобы молодежь была более занята чем-то полезным. Большой акцент шел на развитие спорта, развитие духовных ценностей.

Альона Романюк, Волинський національний університет ім. Лесі Українки

Головна проблема громадськості взагалі – це пасивність, і з цією пасивністю потрібно боротися. Починати з цим боротися потрібно ще, мабуть, зі шкільних лав, якщо не раніше. Потрібно викорінювати цей принцип: «Моя хата скраю, нічого не знаю».

Іван Лучко, Івано-Франківська область, Калуш.

Глобальна проблема, яку я вбачаю у нашому суспільстві, – це те, що більшість людей пасивні. Вони пасивні в своїй громадській діяльності, в своїй громадській позиції. Молодь – це люди, які будуть в майбутньому творити нашу історію, змінювати щось в цій країні. Якщо молодь буде пасивна, тоді вже у нас якоїсь перспективи для країни немає. Потрібно змалку виховувати дітей, залучати їх до різних таборів, спортивних змагань. Через освіту, через громадську діяльність формувати свідомих громадян. Проблема нашого менталітету в тому, що люди пасивні. Це лавиноподібно – якщо одні люди почнуть бути більш активними, інші також підключаться, а відповідно, почне змінюватися, перероблюватися ціле суспільство.

Дмитро Тютюнник, Харків, громадська організація «Фронт змін»

Країні потрібна модернізація. А в Україні є щонайменше 200–300 дуже активних молодих людей, які мають нові ідеї, пропозиції щодо «оновлення» суспільства та бачення шляху його розвитку. Я впевнений, що вони стануть тією елітою, гідною рівня незалежної України, що вона сформується і в політиці, і в бізнесі, і т.д.

Додатки

Результати анкетування

Вибірка за віковими групами

1. Чи брали Ви колись участь у фокус-груповому дослідженні?	Молодь	Дорослі
так	30.07% 	27.94%
ні	69.93% 	72.06%
2. Чи достатньо у Вас інформації про участь молоді у владі?	Молодь	Дорослі
так	11.72% 	10.29%
ні	24.14% 	26.47%
не знаю	9.66% 	8.82%
більшою мірою так	27.59% 	30.88%
більшою мірою ні	26.9% 	23.53%
3. Чи вважаєте Ви активною молодь Вашого міста (регіону)	Молодь	Дорослі
так	21.53% 	14.71%
ні	20.83% 	25%
не знаю	6.94% 	12.5%
більшою мірою так	27.08% 	26.47%
більшою мірою ні	23.61% 	21.32%

4. "Суспільна політична громадська активність є запорукою європейського демократичного суспільства" чи погоджуєтесь Ви з цим твердженням?	Молодь	Дорослі
так, я повністю погоджуюсь	71.53% 	82.35%
ні, я не погоджуюсь	8.33% 	5.15%
мені байдуже це	8.33% 	2.94%
мені складно відповісти, я не зовсім розумію про що йдеться	11.81% 	9.56%
5. З яких джерел Ви отримуєте інформацію?	Молодь	Дорослі
телебачення	66.9% 	81.62%
радіо	25.52% 	33.09%
преса	47.59% 	69.12%
інтернет ресурси (місцеві, областні)	71.03% 	56.62%
соціальні мережі (Facebook, MySpace, Twitter, Вконтакте, Однокласники)	60% 	31.62%
блоги	13.1% 	16.18%
"сарафанне радіо"	15.17% 	16.18%
7. Чи отримали Ви нову інформацію в ході фокус-групи?	Молодь	Дорослі
так, було цікаво дізнатися про те, чого раніше не знав(ла)	85.52% 	80%
ні, я не дізнався нічого нового, все це мені вже відомо	14.48% 	19.26%
мені байдужа тема цієї фокус-групи	0% 	0.74%

8. Якщо Вас ще раз запросять на фокус-групу Ви підете?	Молодь	Дорослі
так	76.55% 	71.32%
ні	0.69% 	0%
не знаю	4.83% 	9.56%
більшою мірою так	17.93% 	19.12%
більшою мірою ні	0% 	0%
9. "Суспільна політична громадська активність є запорукою європейського демократичного суспільства" чи погоджуєтесь Ви з цим твердженням? (після фокус-групи)	Молодь	Дорослі
так, я повністю погоджуюсь	84.83% 	88.97%
ні, я не погоджуюсь	6.9% 	2.94%
мені байдуже це	2.07% 	2.21%
мені складно відповісти, я не зовсім розумію про що йдеться	6.21% 	5.88%
10. Чи розширите ло джерел Ви коло джерел інформації?	Молодь	Дорослі
так, нові джерела інформації будуть корисними для мене	75.17% 	78.68%
ні, мені вистачає тих джерел, якими я користуюся	17.93% 	15.44%
не знаю, мені потрібно поміркувати над цим	6.9% 	5.88%

Вибірка за місцем проживання респондентів

1. Чи брали Ви колись участь у фокус-груповому дослідженні?	обласний центр	районний центр
так	41.94% 	22.58%
ні	58.06% 	77.42%
2. Чи достатньо у Вас інформації про участь молоді у владі?	обласний центр	районний центр
так	7.53% 	12.77%
ні	25.81% 	25%
не знаю	5.38% 	11.17%
більшою мірою так	34.41% 	26.6%
більшою мірою ні	26.88% 	24.47%
3. Чи вважаєте Ви активною молодь Вашого міста (регіону)	обласний центр	районний центр
так	19.57% 	17.55%
ні	14.13% 	27.13%
не знаю	5.43% 	11.7%
більшою мірою так	38.04% 	21.28%
більшою мірою ні	22.83% 	22.34%

4. "Суспільна політична громадська активність є запорукою європейського демократичного суспільства" чи погоджуєтесь Ви з цим твердженням?	обласний центр	районний центр
так, я повністю погоджуюсь	83.87% 	73.26%
ні, я не погоджуюсь	3.23% 	8.56%
мені байдуже це	4.3% 	6.42%
мені складно відповісти, я не зовсім розумію про що йдеться	8.6% 	11.76%
5. З яких джерел Ви отримуєте інформацію?	обласний центр	районний центр
телебачення	62.37% 	79.79%
радіо	26.88% 	30.32%
преса	62.37% 	55.85%
інтернет ресурси (місцеві, обласні)	77.42% 	57.45%
соціальні мережі (Facebook, MySpace, Twitter, Вконтакте, Однокласники)	52.69% 	43.09%
блоги	19.35% 	12.23%
"сарафанне радіо"	25.81% 	10.64%
7. Чи отримали Ви нову інформацію в ході фокус-групи?	обласний центр	районний центр
так, було цікаво дізнатися про те, чого раніше не знав(ла)	79.35% 	84.57%
ні, я не дізнався нічого нового, все це мені вже відомо	19.57% 	15.43%
мені байдужа тема цієї фокус-групи	1.09% 	0%

8. Якщо Вас ще раз запросять на фокус-групу Ви підете?	обласний центр	районний центр
так	66.67% 	77.66%
ні	0% 	0.53%
не знаю	5.38% 	7.98%
більшою мірою так	27.96% 	13.83%
більшою мірою ні	0% 	0%
9. "Суспільна політична громадська активність є запорукою європейського демократичного суспільства" чи погоджуєтесь Ви з цим твердженням? (після фокус-групи)	обласний центр	районний центр
так, я повністю погоджуюсь	89.25% 	85.64%
ні, я не погоджуюсь	2.15% 	6.38%
мені байдуже це	2.15% 	2.13%
мені складно відповісти, я не зовсім розумію про що йдеться	6.45% 	5.85%
10. Чи розширите по джерел Ви коло джерел інформації?	обласний центр	районний центр
так, нові джерела інформації будуть корисними для мене	61.29% 	84.57%
ні, мені вистачає тих джерел, якими я користуюся	26.88% 	11.7%
не знаю, мені потрібно поміркувати над цим	11.83% 	3.72%

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток